

Prosjektrapport nr. 1/2008

Evaluering av prosjektet Enter

Et ettervernstilbud ved Kirkens Bymisjon Kristiansand

Ann Christin Nilsen og Trond Stalsberg Mydland

Prosjektrapport nr. 1/2008

Evaluering av prosjektet Enter

Et ettervernstilbud ved Kirkens Bymisjon Kristiansand

Ann Christin Nilsen og Trond Stalsberg Mydland

Tittel	Evaluering av prosjektet Enter. Et ettervernstilbud ved Kirkens Bymisjon Kristiansand
Forfattere	Ann Christin Nilsen & Trond Stalsberg Mydland
Rapport	Prosjektrapport nr. 1/2008
ISBN-nummer	
ISSN-nummer	ISSN 0808-5544
Trykkeri	
Pris	150,-

Bestillingsinformasjon

Utgiver	Agderforskning Serviceboks 415, N-4604 Kristiansand
Telefon	48 01 05 20
Telefaks	38 14 22 01
E-post	post@agderforskning.no
Hjemmeside	http://www.agderforskning.no

Innholdsfortegnelse

INNHALDSFORTEGNELSE.....	I
1 INNLEDNING.....	1
1.1 Om oppdraget	1
1.2 Hva er ENTER?	1
1.3 Rapportens oppbygning	1
2 EVALUERINGEN	3
2.1 Evalueringsmodell og metodisk tilnærming	3
2.2 Vårt teoretiske utgangspunkt	5
2.3 Problemstillinger.....	6
2.4 Utvalg og rekruttering av informanter	7
3 ENTER SLIK MEDARBEIDERNE SER DET	11
3.1 Innledende beskrivelse av tiltak og målgruppe.....	11
3.2 Enters lokale teori	13
4 ENTER SLIK DELTAKERNE SER DET.....	23
4.1 Om informantene	23
4.2 Hvordan bidrar Enter overfor deltakerne	25
4.3 Enters rolle i helheten	36
4.4 Enters som del av Kirkens Bymisjon.....	38
4.5 Oppsummering av deltakernes erfaringer med Enter	40
5 HVORDAN OPPNÅR ENTER MÅLSETTINGEN OM Å ØKE DELTAKERNE EVNE TIL Å STÅ I RELASJONER?	41
LITTERATURLISTE	49
FOU INFORMASJON.....	52

1 Innledning

1.1 Om oppdraget

Agderforskning ble engasjert av Kirkens Bymisjon for å evaluere prosjektet Enter. Hovedmålsettingen med evalueringen er å undersøke *i hvilken grad man i prosjektet Enter oppnår målsettingen om å øke deltakernes evne til å stå i relasjoner*. Man ønsker videre å finne ut *om målgruppen mener Enter er et viktig bidrag i en ettervernsfase eller om man bør endre fokus*. Hensikten med evalueringen er todelt. For det første ønsker man å synliggjøre arbeidet og resultatene av det ovenfor samarbeidspartnere. I tillegg ønsker man å bruke evalueringen til å øke bevisstheten hos medarbeiderne om arbeidet de driver og derigjennom bidra til videre utvikling og læring.

1.2 Hva er ENTER?

ENTER beskrives på nettsiden som ”et tilbud til mennesker som ønsker å være rusfrie og som er i en rehabilitering, enten gjennom LAR (Metadon, Subutex eller ADHD-medikament) eller annen medikamentfri rehabilitering, og som har et ønske om/behov for å gå inn i nye relasjoner. Vi har derfor et fokus på å bygge nettverk og relasjoner. Målsettingen er å gi hjelp til å leve en meningsfylt hverdag, og hindre tilbakefall til rusavhengighet.¹” I brosjyren beskrives Enter som et rusfritt tilbud til personer som er i rusrehabilitering og ønsker sosial kontakt og tilhørighet.

Det er fire verksteder på Enter der man tilbyr arbeidspraksis for deltakerne. Det er Pedalen sykkelverksted, Rom for kunst, Kjøkken/kafè og dugnad på Randøya. I tillegg til arbeidspraksis tilbys det sosiale aktiviteter som Mandagskroa (sosialt samvær og varm mat), onsdagslunsj, fellestreninger på Nautilus treningssenter, sykkelgruppe, turer og kurs/seminarer.

Enter er forankret i Kirkens Bymisjon i Kristiansand. Det omtales vekselvis som et prosjekt, et tilbud, et tiltak og et ettervernstilbud.

1.3 Rapportens oppbygning

I kapittel 2 gir vi en beskrivelse av hvordan evalueringen har blitt gjennomført; hvilke problemstillinger vi belyser og hvordan vi har gått frem metodisk. Kapittel 3 og 4 er rapportens hoveddel der vi gir en deskriptiv redegjø-

¹ http://www.bymisjon.no/templates/Page_16623.aspx

relse for den informasjonen som kom frem i løpet av datainnsamlingen. Kapittel 3 omhandler den ”lokale teorien” om tiltaket fra medarbeidernes ståsted. kapittel 4 gir en beskrivelse av det som kom frem gjennom de individuelle intervjuene med deltakerne. Funnene drøftes underveis. I Kapittel 5 oppsummerer vi og vurderer vi funnene fra Kapittel 3 og 4 opp mot problemstillingene for evalueringen.

2 Evalueringen

2.1 Evalueringsmodell og metodisk tilnærming

Evaluering kan i denne sammenheng benevnes som en systematisk innsamling av informasjon om kjennetegnene ved, aktiviteten i og virkningene av et tiltak, som grunnlag for å vurdere tiltaket, øke nytten av det og/eller som grunnlag for utforming av framtidige tiltak (Patton 1997). Ut fra denne definisjonen vil evaluering bety å bedømme, altså å ”felle en dom” over noe. Det forutsetter at det finnes ”noe”, det vil si mer eller mindre klart formulerte kriterier, å bedømme ut fra.

Enter er et intervensjonistisk tiltak; det ble satt i verk med sikte på å påvirke atferd (Krogstrup 2003), i denne sammenheng hos deltakerne. Samtidig er det et tiltak som gjennomføres innenfor rammene av Kirkens Bymisjons samlede virksomhet, og de samarbeidspartnerne som inngår i den. For dette spesielle tilbudets del er samarbeidet med aktører innen LAR sentrale, samt Kristiansand kommunes rusomsorg, RISK.

I evalueringen ønsket vi å få et innblikk i den ”lokale teorien” om tiltaket Enter. Det vil si en redegjørelse for hvilken forståelse de involverte i tiltaket har av sammenhengen mellom behovet som ligger til grunn (problemdefinisjon – hvorfor tiltaket etableres), hvordan de mener dette bør etterstrebes (målet) og hva de gjør for å oppnå det (middelet – aktivitetene i tiltaket).

For øvrig er ikke hensikten med denne evalueringen kun å avgjøre om man har lyktes med tiltaket, men også å beskrive *hvordan* det har fungert for deltakerne som grunnlag for læring og videreutvikling. Både gode og dårlige erfaringer kan ha verdi som grunnlag for videre utvikling av tiltaket.

Målsettingen med tiltaket er, som nevnt innledningsvis, ”å øke deltakernes evne til å stå i relasjoner”. Kriteriene for å måle om dette er oppnådd er ikke klare. Oppnådde målsettinger er heller ikke alene et mål på suksess. Derfor har vi lagt opp til en mellomting mellom realistisk og målfri evalueringsmodell² til grunn (Krogstrup 2003). Det innebærer at vi primært forholder oss til deltakernes forventninger og erfaringer som ”målestokk”, og dels at vi er opptatt av hvordan tiltaket fungerer uavhengig av hvilke mål eller forventninger som måtte finnes overfor det. Ut fra et slikt perspektiv legger vi vide-

² Realistisk evaluering har prosjektets mål og ”lokale teori” om sammenheng mellom mål og midler som utgangspunkt, og målfri evaluering legger til grunn at tiltak kan ha utilsiktede virkninger som er viktige å undersøke.

re til grunn at et tiltak kan ha både intenderte og ikke intenderte virkninger, både positive og negative. For å få innblikk i de ulike fasettene ved tiltaket har det vært hensiktsmessig å innta en eksplorerende tilnærming som kan åpne for de ulike deltakerne og aktørenes forståelser, erfaringer og synspunkt.

Når man ønsker *forståelse* og *innsikt* i et fenomen, egner kvalitativ metode seg best (Repstad 1998). Det er samtidig en metode som gir rom for fleksibilitet og variasjon i innhenting av data. Det er med andre ord større mulighet for å tilpasse datainnhenting til informantenes behov og situasjon. Vi valgte å belyse problemstillingene ved hjelp av ikke-strukturerte intervjuer med deltakerne i tiltaket og fokusgrupper med medarbeiderne i tiltaket³.

Ikke-strukturerte intervjuer er individuelle intervjuer der man hovedsaklig stiller åpne spørsmål. Metoden er egnet i de tilfeller der man studerer temaer som man har få forhåndsdefinerte oppfatninger omkring, og som vanskelig lar seg registrere statistisk. Hensikten er å få frem mest mulig relevant informasjon for å belyse problemstillingen på en god måte, i en form "som gir rom for spontanitet, refleksjoner og utdyping" (Ryen 2002:15). I dette tilfellet ønsket vi å få innsikt i deltakernes erfaringer med og refleksjoner omkring Enter. Intervjuene kretset rundt følgende tema: informantens bakgrunn, hvordan informanten ble introdusert for og i Enter, på hvilke måter de deltar i tiltaket, oppfatninger om målsetningen og måloppnåelsen, Enters rolle i det øvrige apparatet rundt informanten, oppfatninger om Kirkens Bymisjons religiøse profil og en mer generell vurdering av tiltaket.

Ovenfor medarbeiderne i tiltaket hadde vi to fokusgrupper. En fokusgruppe er en form for strukturert gruppediskusjon. Det er en metode som egner seg godt for å samle inn kvalitative data i forskningssammenheng. En fokusgruppe er fokusert i den forstand at den har en klar hensikt og handler om et bestemt tema (Morgan 1998). Det er særlig i situasjoner der man ønsker å få innblikk i felles praksis og forståelser, og der man ønsker å få frem holdninger og meninger at gruppediskusjoner er hensiktsmessige kilder til data (Hoel and Hvinden 1982).

Temaer som ble behandlet i fokusgruppene var en presentasjon og beskrivelse av tiltakets målgruppe og målsetning, en deskriptiv presentasjon av aktiviteter og arbeidsmåter, og refleksjoner omkring Enters rolle i forhold til Kirkens Bymisjon som sådan og det øvrige apparatet rundt deltakerne. I tillegg

³ "Deltakerne" er de som benytter seg av og deltar i tiltaket. Begrepet "brukere" blir hyppig brukt om samme målgruppe. Medarbeiderne er ansatte i Kirkens Bymisjon.

til at fokusgrupper gir mulighet til å fremskaffe informasjon fra flere representanter samtidig, kan fokusgrupper fungere som en arena for læring, meningsutveksling og diskusjon. Ved å formulere og formidle sine tanker, forestillinger og synspunkt kan man bidra til å skape en felles forståelse. Fokusgruppene utgjør dermed ikke bare en kilde til informasjon, men kan også være et mål i seg selv.

2.2 Vårt teoretiske utgangspunkt

Relasjonsbegrepet står sentralt i Enters virksomhet og er også sentralt i denne evalueringen. For oss er relasjonsbegrepet basert på et konstruktivistisk grunnlag. Det vil si at vi betrakter relasjoner som grunnleggende for menneskers identitetsutvikling, at vi som mennesker utvikler vår sosiale identitet gjennom relasjoner til andre i de sosiale grupper vi deltar i på ulike livsområder. I følge Wadel (1999:19) vokser ”opplevelsen av det å være menneske i høy grad ut av de relasjoner vi er i stand til å knytte til andre mennesker”. Menneskers selvopplevelse, eller identitet, konstrueres med andre ord i samhandlingen med andre, og identitet er derfor relasjonelt betinget. Dette er også en grunnleggende tanke hos Mead (1934). Hans utgangspunkt er at selvet dannes i samhandling med andre. Dette innebærer at en persons identitet er avhengig av de andre menneskene i omgivelsene. Det er hvordan vi oppfatter hverandre og fortolker hverandre som danner grunnlaget for identitetsdannelse, og med en slik forståelse blir ikke menneskers identitet statisk, men forandres hele tiden alt etter som situasjonen forandres eller defineres på en annen måte (Levin og Trost 1996).

Mennesker befinner seg på mange ulike arenaer i samfunnet. Viktige arenaer for mange er familie, arbeid og interessegrupper. I sosiologien har en vært opptatt av å se på hvordan individer er innehavere av roller på disse sosiale arenaene. Avvikssosiologien omhandler imidlertid hva det innebærer å ikke inneha de forventede rollene på de ulike arenaene. I boka ”Outsiders” av Howard S. Becker (1963) legger han en interaksjonistisk forståelse til grunn. Avvik kjennetegnes i følge dette perspektivet ikke først og fremst ved de handlingene som en person utfører, men snarere som en følge av andres bruk av regler og sanksjoner rettet mot handlingen. Det sosiale stigmaet, for eksempel som ”rusmisbruker”, fremtrer gjennom de oppfatningene og kategoriseringene som blir dannet hos andre, og etter hvert kanskje også hos personen selv (Heggen 2004). Det å være sosialt ekskludert er en slik oppfatning eller kategori. Begrepet ”sosial eksklusjon” viser til manglende deltakelse på flere arenaer, men er som regel hovedsakelig knyttet til fraværende arbeidsdeltakelse (Halvorsen 2002). Mens begrepet anvendes hyppig i en del andre europeiske land har man i Norge stort sett brukt begreper som arbeidsledig-

het, fattigdom eller tilsvarende, der man hovedsakelig fokuserer på en side ved situasjonen. En gruppe begrepet ”sosial eksklusjon” imidlertid har blitt benyttet for å beskrive er rusmisbrukere. Halvorsen (ibid) peker på risikoen for at begrepet bidrar til en stigmatisering og en determinisme som gjør situasjonen vanskelig å tre ut av.

Basert på en slik forståelse av identitet og avvik blir det sentralt at en endring i menneskers situasjon og selvforståelse forutsetter at premissene for identiteten endres slik at mennesket kan etablere nye relasjoner og utvikle en ny identitet. Enters målsetning om å styrke deltakernes evne til å stå i relasjoner vil i denne sammenheng være sentralt for utviklingen av en ny identitet. Vi forstår uttrykket ”å stå i relasjoner” som evnen til å opprettholde og ivareta de sosiale båndene. I hvilken grad man evner det vil virke inn på identitetsetableringen. Dersom de sosiale båndene blir ivaretatt over tid vil identiteten, som nettopp utvikles gjennom den sosiale samhandlingen, bli stadig mer etablert. Vi oppfatter dette å være et viktig siktemål ved tiltaket Enter.

2.3 Problemstillinger

Hovedproblemstillingen for evalueringen har vært

I hvilken grad oppnår Enter-prosjektet sin målsetning om å øke deltakernes evne til å stå i relasjoner.

Overordnede temaer i forhold til hovedproblemstillingen som har vært viktig å berøre har her vært kommunikasjon, opplevelser, mestring, deltakermedvirkning og involvering av frivillige medarbeidere.

I intervjuene og arbeidet med datamaterialet har hovedproblemstillingen også blitt belyst ved hjelp av mer konkrete underproblemstillinger:

- Hvilke forståelser (hvilken ”lokal teori”) ligger til grunn for målsetningen blant deltakere og medarbeidere i prosjektet?
- Hva legges i prosjektets uttalte kjernepunkter, som for eksempel kommunikasjon, opplevelser, mestring, deltakermedvirkning og involvering av frivillige?
- I hvilken grad stemmer deltakernes oppfatninger overens med den ”lokale teorien” formidlet av medarbeiderne i prosjektet?

- Hva forstår medarbeidere og deltakerne i prosjektet med godt ettervern?
- Hvilken rolle spiller Enter som aktør i apparatet rundt deltakeren, f.eks. i tilknytning individuell plan (IP)?
- Hvilken rolle opplever deltakerne i prosjektet at Enter spiller for dem?
- Hvilken rolle opplever deltakerne at Enter har i Kirkens Bymisjon?
- I hvilken grad og på hvilke måter opplever deltakerne at målsetningen for Enter prosjektet innfris for deres eget vedkommende?
- Hvilke forestillinger og erfaringer har deltakere med likheter/forskjeller mellom det eksplisitte ettervernstiltaket Enter og Kirkens Bymisjon for øvrig?

Gjennom denne evalueringsrapporten vil hoved- og underproblemstillinger belyses både i kapitlet om medarbeidere og i kapitlet om deltakere i Enter. Til slutt i rapporten vil vi oppsummere og mer konkret vurdere datamaterialet fra evalueringen i forhold til evalueringens problemstillinger.

Som del av problemstillingene har rapporten et siktemål om å berøre forholdet mellom den lokale teorien for prosjektet (i form av prosjektetansattes perspektiv på hvorfor de arbeider slik de gjør) og deltakerne i prosjektets erfaringer med å være deltaker langs ulike dimensjoner. Dette vil for det første fremkomme gjennom empiriske bidrag og vurderinger i henholdsvis kapitlet om ansatte og kapitlet om deltakere. Likeledes vil vi i kapitlet som avslutter rapporten søke å samle noen hovedtråder i forhold til hvordan disse dimensjonene samsvarer eller avviker mellom de to utvalgskategoriene.

2.4 Utvalg og rekruttering av informanter

Evalueringen bygger på informasjon fra to utvalg: medarbeidere i Kirkens Bymisjon og deltakere i Enter. I planleggingen av evalueringen fant vi å måtte fokusere nettopp disse to utvalgene fordi dette utvalget ville være viktigst å prioritere i forhold til evalueringens problemstilling. Andre utvalg som kunne bidratt med ytterligere informasjon kunne vært samarbeidsparter, frivillige medarbeidere, og tidligere deltakere i prosjektet. Evalueringssopdragets omfang begrenset imidlertid muligheten til å utvide utvalget i en slik retning.

Vi gjennomførte to fokusgrupper med medarbeiderne. Ved første fokusgruppe deltok fire medarbeidere. To av medarbeiderne arbeider utelukkende med målgruppen for Enter. Dette er koordinator/leder for tiltaket Enter og prosjektlederen for "Pedalen", en av praksisarenaene i Enter. I tillegg deltok daglig leder for Kirkens Bymisjon og organisasjonens sosialfaglige ansvarlige. Begge disse arbeider inn mot Kirkens Bymisjon i Kristiansand som helhet. Den daglige lederen var nylig ansatt på intervjutidspunktet og kjente i mindre grad til tiltaket. Sosialfaglig ansvarlig, med bakgrunn som barnevernspedagog, har lang fartstid i organisasjonen og var med på å etablere Enter. Vedkommende har tidligere fungert som prosjektleder for et metadonprosjekt som regnes som forløperen til Enter. Ved andre møte deltok kun koordinator/leder for Enter og sosialfaglig ansvarlig.

Fokusgruppen ble ledet av en av forskerne, mens den andre noterte og supplerte spørsmålsstillingen. Samtalene ble tatt opp på bånd.

I neste omgang intervjuet vi 11 deltakere i Enter. Alle var på det aktuelle tidspunkt tilknyttet Enter. Utvalget av informanter blant deltakere ble gjort på bakgrunn av en vurdering av evalueringens problemstillinger i forhold til datamateriale fra fokusgruppene med ansatte i prosjektet. Etter denne vurderingen satte vi opp en oversikt over hvilke utvalgskriterier som ville være viktige i et strategisk utvalg blant nåværende deltakere i Enter. Kriterier som ble vektlagt var kjønn, alder, "fartstid i Enter", hvilke aktiviteter i Enter, og deltakelse i legemiddelassistert rehabilitering (LAR) eller ikke.

Alle nåværende prosjektdeltakere fikk distribuert et informasjonsskriv om undersøkelsen via prosjektleder i Enter. I informasjonsskrivet ble det opplyst om bakgrunn for undersøkelsen, taushetsplikt og frivillighet, om hvordan intervjuer og datamateriale ville bli håndtert, at de ville få en forespørsel om deltakelse i intervju, samt at det ble opplyst om kontaktinformasjon om forskerne som gjennomførte undersøkelsen.

Vi som forskere har ikke hatt tilgang til navnelister over deltakere i Enter. Prosjektleder i Enter ble derfor instruert av forskerne til å rette en forespørsel til deltakere i prosjektet som gjenspeilet de utvalgskriteriene vi ønsket deltakere i forhold til. I forbindelse med denne kontakten ble det avklart med deltaker om forskerne kunne ta kontakt med deltaker for forespørsel/avtale om intervju.

Utvalget omfatter fire kvinner og syv menn i alderen 23 til 50. Informantenes erfaring i Enter varierer i spennet mellom to uker og helt siden tiltakets

oppstart. Det varierer også i hvilken grad informantene er involvert i tiltaket (deltar i aktiviteter som arrangeres, praksisarenaer osv.) på intervjuetidspunktet. Intervjuene ble foretatt i løpet av november og desember 2007. Samtlige intervjuer, med unntak av ett⁴, ble foretatt i Kirkens Bymisjons lokaler i Gravane. Alle intervjuene ble tatt opp på bånd og senere transkribert av intervjueren⁵.

I rapporten har vi lagt vekt på å formidle det som kom frem i fokusgruppene og de individuelle intervjuene på en mest mulig autentisk måte, blant annet ved hjelp av sitater. Vurderingen av hvilke sitater som trekkes frem er imidlertid forskernes egen. I vurderingen har vi lagt vekt på å trekke frem sitater som bidrar til å belyse problemstillingene, viser mangfoldet, og samtidig gir et autentisk bilde. I tillegg til å trekke frem sitater gjengir og kommenterer vi informasjon som er av mer kvantitativ art, som informantenes fartstid i Enter, hvor de er rekruttert fra, hvilke aktiviteter de tar del i og hvor ofte de er på Enter. Formålet med dette er å formidle et inntrykk av informantenes bruk av Enter. Det må understrekes at dette ikke nødvendigvis er representativt for Enter-deltakere som sådan.

⁴ Dette intervjuet ble foretatt hjemme hos informanten.

⁵ De 11 individuelle intervjuene og de to fokusgruppeintervjuene resulterte til sammen i en intervjuetskrift på 55.500 ord.

3 Enter slik medarbeiderne ser det

Fokusgruppene med medarbeiderne hadde til hensikt å etablere eller formidle en såkalt "lokal teori". Den lokale teorien vil ligge til grunn for vurderingen av i hvilken grad man lykkes i å nå målet. Dette vil bli belyst gjennom de individuelle intervjuene med deltakere i tiltaket. I det følgende vil vi gjøre rede for den "lokale teorien" knyttet til tiltaket.

3.1 Innledende beskrivelse av tiltak og målgruppe

Enter er administrativt lokalisert i Kirkens Bymisjons lokaler i Gravane i Kristiansand. Bygget er av eldre dato og består av kafé med kjøkken, kapell, sykkelverksted, kunstrom, samt flere små kontor som også brukes til møtevirksomhet. Selve kafeen og det tilhørende kapellet er romslig, mens resten av lokalet er preget av trange passasjer og liten plass. I følge medarbeiderne bidrar lokalene til å sette preg på tiltaket. Det at man kommer borti hverandre og hele tiden må forholde seg til andre er noe av det som kjennetegner Enter, og som vurderes som positivt av medarbeiderne. Mye av kontakten med deltakerne foregår nettopp i denne uformelle sfæren.

Enter er både et sosialt tilbud og en plass for arbeidspraksis. Det sosiale tilbudet består av kro hver mandag, lunsj hver onsdag, og to fellestreninger i uka. *Mandagskroa* og *onsdagslunsjen* foregår i Kirkens Bymisjons lokaler, mens *fellestreningen* hovedsakelig foregår på et lokalt treningssenter som har inngått en avtale med Enter og blant annet tilbyr treningsveiledning og -opplæring til deltakerne. Av andre sosiale tilbud nevnes *turer*, *sportskro* og *Randøyahytta*. Det arrangeres en fast skitur i vinterhalvåret og en overnattingstur i sommerhalvåret. I fire år har det blitt arrangert en utenlandstur, senest høsten 2007 da det var tur til Egypt. Sportskro arrangeres i sommerhalvåret der Starts bortekamper vises på storskjerm, mens det serveres pølser osv. Dette tilbudet drives av deltakere og frivillige, og er en åpen, rusfri kro for byens befolkning med et oppmøte som har vært oppe i over 100 personer. Randøyahytta er egentlig en praksisarena, men deltakerne kan også benytte hytta til sosiale formål.

Praksisarenaene består av fire verksteder. *Kunstrommet* ledes av en kunstfaglig utdannet lærer i halv stilling. Deltakerne på kunstrommet driver med ulike aktiviteter, som smykkeverksted og såpeverksted, og får anledning til å delta på ulike kurs. Hver måned åpner en ny kunstutstilling i kafeen - et arrangement som kalles "Kunst og Kanapé". Her presenteres kunstnerne mens det holdes en minikonsert og serveres kanapeer. *Kafé og kjøkken* er en praksisarena som ledes av en fagutdannet kokk i full stilling. Deltakerne her har

ansvar for drift av kafeen. Sykkelverkstedet *Pedalen* ledes også av en person i full stilling. Pedalen har inngått avtale med flere store bedrifter i regionen om vedlikehold av de ansattes sykler. I tilknytning til dette tilbudet har det vært arrangert og planlegges videreført et Sykkelakademi, som består av et teoretisk og praktisk opplæringsprogram i tre moduler. Det siste verkstedet kalles *dugnad*. Mye av aktiviteten her foregår på Randøya der Kirkens Bymisjon forvalter en hytte. Dette verkstedet ledes av en frivillig.

Det arrangeres ukentlige stabsmøter der alle medarbeiderne deltar. I tillegg arrangeres det ukentlige teammøter med arbeidslederne og koordinator/leder for Enter og sosialfaglig ansvarlig. På temamøter kan saker som angår deltakere diskuteres.

Enter har en fast frivillig stab på 12-13 personer som inngår i *frivillighets-sentralen*, som ledes av en av de ansatte i Kirkens Bymisjon. De frivillige deltar på flere av aktivitetene, men særlig mandagskroa. Om lag halvparten av de faste frivillige er til stede ukentlig. Det arrangeres fire frivillighetssamlinger i året. I tillegg har koordinator/leder intervju og medarbeidersamtaler med de frivillige, og de frivillige går gjennom et kurs på minst to kvelder. De frivillige anses som viktige for tiltaket blant annet fordi deres tilstedeværelse bidrar til mangfold og en normalisering av miljøet der deltakerne inngår i naturlige relasjoner.

De organisatoriske rammene som her er skissert legger til rette for hyppige møter mellom deltakerne, medarbeiderne og de frivillige. Det blir imidlertid slått fast at det meste av kommunikasjonen skjer i den uformelle sfæren, der man tar utgangspunkt i ”der-og-da” situasjoner.

Enter begynte som et metadonprosjekt rettet mot personer i LAR (legemiddelassistert rehabilitering). For et par år siden ble målgruppen utvidet til også å omfatte personer i medikamentfri behandling. Det er disse to gruppene, som felles benevnes som ”mennesker i rusrehabilitering”, som oppfattes å være målgruppen for tiltaket. I tillegg kommer det unntaksvis mennesker uten rusbakgrunn. Enter er et rusfritt tilbud. Det innebærer at deltakere ikke kan være der om det blir oppdaget at de er ruset.

En oversikt over alle tidligere og nåværende deltakere, utarbeidet av en av medarbeiderne i tiltaket, viser at 53 personer har vært deltakere i løpet av en femårsperiode, hvorav 18 fremdeles er aktive⁶.

⁶ Vedkommende som har utarbeidet oversikten presiserer at det kan være personer som har blitt utelatt og opplysninger som ikke er helt presise. Med forbehold om dette antas likevel oversikten å gi et godt bilde av situasjonen når det gjelder deltakere i tiltaket.

Noen hovedtrekk ved fordelingen blant de 53 personene som deltar eller har deltatt i Enter i 5-årsperioden vil være:

- 18 kvinner og 34 menn
- Alderen varierer mellom 19 til 55 år
- 21 av deltakerne har også vært deltakere i LAR
- Mange i LAR begynte relativt tidlig i tiltaket. 8 er fremdeles i tiltaket, mens 5 har flyttet eller har gått over i annet arbeid og 5 har sluttet på grunn av rus
- 15 personer er rusfrie i jobb/skole
- Totalt har 12 personer sluttet i Enter på grunn av rus. 8 av disse sluttet i første halvdel av femårsperioden, mens de 4 andre har sluttet i løpet av de siste 2,5 årene av femårsperioden. 2 av de som har vært ute pga rus er nå på vei inn igjen i tiltaket.
- 5 nåværende deltakere har tidligere vært ute av prosjektet en periode før de ble deltakere igjen
- 4 tidligere deltakere er døde. 2 pga overdose, 2 pga sykdom
- Noen av dem som har sluttet deltar fremdeles i sosiale aktiviteter i Enter-regi

Deltakerne er ofte engasjert i en hovedaktivitet, som regel en av de ordinære arbeidsarenaene. I tillegg er mange også engasjert i sosiale aktiviteter som mandagskro, onsdagslunsj, trening eller sportskro. Av praksisarenaene er det Kunstrommet og Pedalen som dominerer. Blant de 20 personene der Kunstrommet eller annen kunstrelatert aktivitet (såpeverksted, kunst og kanapé) er en av hovedaktivitetene er 13 kvinner, mens blant de 21 som har Pedalen som en av sine hovedaktiviteter er 20 menn.

Blant de 18 som fremdeles er aktive i tiltaket er det 7 kvinner og 11 menn. De aller fleste er involvert i flere av de sosiale aktivitetene, og særlig trening. De verkstedene som er mest vanlige blant de 18 er Kunstrommet og Pedalen. Flere arbeider ved to av verkstedene, der en vanlig kombinasjon er Pedalen og dugnad. Kafé og kjøkken er det verkstedet som er minst vanlig blant de som fremdeles er aktive i tiltaket.

3.2 Enters lokale teori

I denne delen av rapporten vil vi gjøre nærmere rede for den forståelsen av tiltaket medarbeiderne uttrykker i fokusgruppene, hvordan de arbeider (middel), og hva de har et ønske om å oppnå (mål). De tre elementene er nært sammenvevd og det lar seg ikke enkelt gjøre å definere noe som enten forståelse, middel eller mål. For eksempel kan betydningen av samarbeid og

vurderingene i forhold til samarbeidspartnerne både forstås som et grunnleggende premiss for virksomheten (forståelse) og som et virkemiddel for å nå målet (middel). Det er også et spørsmål om rekkefølge; Målet vil som regel være en mer eller mindre uttalt forutsetning for middelet, men samtidig vil middelet komme forut for måloppnåelsen. Vi har likevel valgt å systematisere det som kommer frem i fokusgruppene i forhold til disse tre elementene, med den forståelse at de er sammenvevd og overlappende.

3.2.1 Forståelse av prosjektet

Medarbeiderne beskriver sin virksomhet som ressurs-, løsnings- og prosessorientert. Ressursorientert i betydningen å se muligheten for den enkelte og ta hensyn til vedkommendes drømmer og visjoner. Herunder handler det om å tilpasse opplegget ut fra den enkeltes ønsker og behov. Løsningsorientert handler om å finne løsninger eller finne frem til andre som kan finne løsninger. Samarbeid med og kjennskap til andre aktører i hjelpeapparatet er viktig i denne sammenheng. Prossessorientert handler om å gi deltakeren tid og rom. Betydningen av at deltakeren er fornøyd med sin egen innsats vektlegges.

Målgruppen beskrives av medarbeiderne som en sammensatt gruppe som likevel har en del fellestrekk. Blant annet oppfattes målgruppen å ha store utfordringer i forhold til mestring og sosial kompetanse. Dette antas å ha sammenheng med at mange av deltakerne har opplevd tap og avvisning gjennom oppveksten og senere, og ofte har få erfaringer med det å bli møtt positivt. Den tilnærmingen og de arbeidsmåtene som anvendes i tiltaket har denne forståelsen av målgruppen som utgangspunkt.

Målsetningen med Enter beskrives som *å bidra til å øke deltakernes evne til å stå i relasjoner*. Relasjonsbegrepet har en sentral plass her og i forhold til hvordan det arbeides mot å nå målsetningen. I fokusgruppen viser medarbeiderne til den doble betydningen av relasjonsbegrepet; det å være i en sammenheng, og det å fortelle. Relasjon, i betydningen å være i en sammenheng, har en åpenbar relevans i tiltaket. Det handler i stor grad om å bygge relasjoner, hovedsaklig utenfor Enter. Det nevnes ofte at Enter blir en slags ”treningsplass”, eller et ”slusemiljø”, der man kan bli utfordret og får nye erfaringer som man i neste omgang kan overføre til arenaer utenfor Enter. Relasjon, i betydningen å fortelle, knyttes blant annet til denne overføringen, der et viktig element er deltakernes mulighet og evne til ”å by på seg selv i samtalen”, slik en av medarbeiderne uttrykker det.

Samarbeidspartnerne til Enter kan grovt sett plasseres i fem kategorier. Først og fremst har man samarbeidspartnerne i hjelpeapparatet rundt deltakerne.

Sentrale aktører her er RISK, Halvveishuset, Loland behandlingssenter, MARIA og deltakernes primærleger. Mange av deltakerne i Enter rekrutteres fra disse aktørene. Medarbeidere i Enter informerer jevnlig (om lag fire ganger i året) om Enter hos de ulike instansene. Det legges vekt på å formidle tydelig hvem som er målgruppen for tiltaket, for å unngå at det skapes unødvendige forventninger.

Over tid har medarbeiderne også opparbeidet en bekjentskapskrets i miljøet som kjenner til Enter og medarbeiderne der. Samarbeidet oppleves å fungere best der aktørene befinner seg fysisk i nærheten av hverandre, og der deltakerne får en gradvis overgang fra behandling til det ettervernet som tilbys i Enter. Denne overgangen oppleves som en sentral utfordring med ettervernsarbeid som sådan, særlig der personer må tilbake til behandling etter en sprekk og opplever lang ventetid. Det kan synes som Enter fyller et tomrom her ved å ha et sosialt tilbud som kan virke forebyggende for personer som har hatt en sprekk men ikke er kommet i behandling.

For det andre har man samarbeidspartnere som NAV og IKU (individuell kompetanseutvikling) som er viktige aktører i arbeidet med å tilrettelegge for arbeid og/eller studier. Gjennom arbeidspraksisen i Enter kan deltakere få godkjent praksis som kan inngå i kvalifiseringsopplegget for den enkelte og samordnes med individuelle utdanningsløp. Samarbeid med disse aktørene anses derfor som svært viktig.

Videre har man samarbeidspartnere som spiller en rolle i det sosiale tilbudet ovenfor deltakerne, og da hovedsakelig knyttet opp til trening. Nautilus, Spenst og Kristiansand Sykkelklubb nevnes her. Førstnevnte er særlig sentral, både i form av fellestreninger, individuell trening og undervisning/veiledning. En fjerde samarbeidspartnerkategori er større kunder, som bedrifter og kommunen, som bruker firmasykkelpakken som tilbys av Pedalen. Her bidrar Pedalen med vedlikehold av kundens sykler.

Som en siste samarbeidspartner kan man nevne de frivillige. De oppleves å spille en viktig rolle ved i å bidra til et mangfold og en normalisering i Enters lokaler.

3.2.2 Middel i prosjektet

Tre spørsmål trekkes frem av medarbeiderne som sentrale for å beskrive den tilnærmingen det jobbes ut fra. Hva er det vi skal/kan bidra med ovenfor mennesker som er i en ettervernsfase? Hvordan skal vi få det til? Og hvordan skal vi få det til å vare? Disse spørsmålene er også sentrale ut fra et individuelt fokus. Tiltaket er individuelt lagt opp der det arbeides mot å få frem og å

bidra til å oppnå de individuelle målene. Dette innebærer stor grad av fleksibilitet i forhold til den enkelte deltaker. I tillegg satses det mye på samarbeid med det øvrige hjelpeapparatet rundt deltakerne. Som nevnt innledningsvis kan samarbeid, både med det øvrige hjelpeapparatet og med instanser og personer utenfor hjelpeapparatet, betraktes som et middel i seg selv.

De utad uttalte midlene som benyttes i tiltaket er først og fremst arbeidstrening og sosiale aktiviteter. Dette er midler som i seg selv antas å bidra til å nå målsetningen. Et annet og mindre uttalt middel er integrasjonen av deltakere, medarbeidere og frivillige. Bakgrunnen for dette er et ønske om at deltakerne skal få muligheten til å inngå i det som ofte omtales som ”naturlige” eller ”ekte” relasjoner. Ved at de omgås personer som er i andre situasjoner antas de å få trening i å mestre sosial samhandling og derigjennom styrke sin sosiale kompetanse. Et element ved dette er at det tilrettelegges for kontakt og hyppige møter mellom mennesker. Dette er også et middel som brukes aktivt av og mellom medarbeiderne i arbeidet med å etablere og videreutvikle den lokale teorien.

Et viktig middel i tiltaket er å legge til rette for individuell behovstilpasning der den enkelte deltaker får utfordringer som passer og som bidrar til å gi en opplevelse av mestring.

Mer konkret om arbeidsmåter kan det nevnes stikkord som engasjement, involvering, deltakermedvirkning og tillit. Det personlige engasjementet for deltakerne betegnes som en viktig suksessfaktor, der begeistring og entusiasme blir fremhevet som metoder som bevisst benyttes. Involvering, som innebærer å følge opp deltakerne i ulike faser, stille spørsmål og ta en aktiv omsorgsrolle, kan anses som en del av dette. Et illustrerende sitat er: ”Vi tenker at omsorg bidrar til å stoppe sprekken.” Deltakermedvirkning handler om å gi deltakerne rom til å utforme sin rolle i Enten både med hensyn til forhold som å bestemme sin egen arbeidstid, velge hvilke aktiviteter man ønsker å delta i og få muligheten til å starte opp nye aktiviteter, og å medvirke mer konkret i utformingen av prosjekter.

Det er et siktemål at deltakerne får en trygghet som gjør at de tør å ta opp ting og å si sin mening. Et stikkord som kan knyttes til deltakermedvirkning er tillit. Deltakerne får stor handlingsfrihet som er tuftet på tillit. Et eksempel er åpne dører til kontorer der det blant annet oppbevares kostbart datautstyr, og deltakere som får stort ansvar for enkelte verksteder. ”Nesten på grensen til naivt noen ganger”, i følge en av medarbeiderne. Erfaringen er likevel at det nesten aldri skjer brudd på tilliten, og den tilliten som tildeles deltakerne regnes av medarbeiderne som en av de store kvalitetene ved tiltaket.

Håndteringen av vanskelige forhold, som konflikter eller deltakere som ”sprekker”, regnes som sentralt for relasjonsbyggingen. I tråd med løsningsorienteringen handler det om å finne en løsning ved hjelp av dialog. Det er en rådende oppfatning om at det er lov til å feile. En medarbeider uttrykker det slik: ”Verden går ikke under på grunn av en sprekk. Ikke her i hvert fall.” Medarbeiderne viser til at mange deltakere har erfaring fra behandlingsopplegg der man blir ”straffet” for feiltrinn. Enter representerer en slags motvekt til dette, der hovedformålet er å få vedkommende inn i relasjoner igjen ved å uttrykke en slags romslighet i forhold til feiltrinn.

Praksisen når det gjelder deltakere som er ruset er at de ikke kan oppholde seg på Enter. Deltakere som ”sprekker” ønskes imidlertid velkommen tilbake i rusfri tilstand og blir godt mottatt. De blir heller ikke bedt om å ”bekjenne” ovenfor de andre deltakerne. De andre deltakerne får likevel ofte rede på det via andre nettverk. Måten en deltaker som har sprukket ønskes tilbake på antas å ha en læringsverdi for den øvrige deltakergruppen, og bidrar til et inkluderende miljø. Likevel er det tilfeller der en sprekk får mer negative konsekvenser for deltakelsen i Enter, som det ikke å få bli med på en tur. En slik negativ sanksjon kan trolig oppfattes som en straff av den enkelte, men har også til hensikt å beskytte de øvrige deltakerne. Ovenfor den aktuelle deltakeren presiseres det at det dreier seg om denne turen, og at feiltrinnet ikke får konsekvenser for den øvrige deltakelsen. Praksisen i forhold til rus kan med andre ord både anses som beskyttelse og som eksempellæring.

Medarbeidernes rolle er sentral i tiltaket. Selv omtaler medarbeiderne sin virksomhet ofte som ”å legge til rette for...”, ”gi tips” og ”oppfordre til”. Begrepsbruken her vitner om en rolle som minner om veilederrollen. Arbeidsmåtene som anvendes i tiltaket er i svært liten grad ”manualpreget”, men dreier seg snarere om en tilnærming. Medarbeidernes personlige egenskaper vektlegges i stor grad. Den formelle kompetansen anses også som viktig.

3.2.3 Mål i prosjektet

Den uttalte målsetningen om å øke deltakernes evne til å stå i relasjoner kan betraktes som en overordnet målsetning som består av flere elementer. Som nevnt forstår vi uttrykket ”å stå i relasjoner” som ivaretagelsen av de sosiale båndene over tid. Medarbeidere legger, som nevnt, til grunn en dobbel forståelse av relasjonsbegrepet; det handler om å være i en sammenheng og å kunne fortelle, eller med andre ord ta del. Som vist i forrige kapittel arbeider medarbeiderne bevisst for å nå dette målet. Her vil vi synliggjøre hvordan

medarbeiderne operasjonaliserer målsetningen, eller med andre ord, hvilke mål de arbeider mot for å nå målsetningen.

Relasjon, i betydningen å fortelle, har en klar sammenheng med individuell behovstilpasning og mestring. Det er et ønske i tiltaket om å legge til rette for at deltakerne får rusfrie erfaringer som bidrar til at de får rusfrie historier å fortelle om seg selv. En medarbeider uttrykker det slik: ”Vi ønsker å bygge opp aktiviteter på dagtid som kan bidra til å skape gode historier som man kan fortelle om. Man kan by på seg selv i samtalen”. Dette kan igjen bidra til gode erfaringer som gir en mestringsopplevelse.

I følge medarbeiderne skiller arbeidet i Enter seg noe fra det som gjøres i andre frivillige organisasjoner ved at tilnærmingen er kunnskapsbasert snarere enn utelukkende erfaringsbasert. Dette innebærer blant annet at den sosialfaglig ansvarlige ansatte har en sentral rolle i tiltaket. Samtidig kan man i en frivillig organisasjon som Kirkens Bymisjon arbeide på måter som ikke lar seg gjøre innenfor det offentlige hjelpeapparatet. Dette gjelder for eksempel i forhold til relasjonsbygging. Medarbeiderne legger vekt på at deltakerne skal inngå i ”naturlige relasjoner”. Dette innebærer blant annet at man treffes på en arena som er åpen for andre enn tidligere rusmisbrukere, som frivillige og kunder.

I tillegg omgås deltakerne andre på arenaer som fellestreningene. Slike erfaringer bidrar til en normalisering og gradvis tilpasning. En av medarbeiderne uttrykker det slik: ”Vi ønsker ikke å være en lukket klubb for folk som har et rusproblem. Vi ønsker tvert i mot å oppfordre til å ta verden i bruk igjen. Og da nytter det ikke å pakke oss inne her. Man må få inn mangfoldet og gå ut, på fellestreninger... komme oss ut av huset.” Enter omtales av medarbeiderne som en praksisarena. Andre beskrivelser som brukes er ”et slags treningsfelt”, ”en sosial møteplass” og ”en trygg plass å prøve seg”. I tråd med relasjonstenkingen handler det om å skape en arena der deltakerne får trening i å opptre i relasjoner, både med personer i samme situasjon (andre deltakere) og personer med andre erfaringer og referanser (frivillige, medarbeidere, kunder). Tanken bak er at positive erfaringer i relasjon til andre mennesker har en overføringsverdi. Sentralt i dette er ideen om at man skal skape naturlige og ekte situasjoner som bidrar til troverdige fortellinger. En medarbeider uttrykker det slik: ”Vi leker ikke butikk her. Vi er butikk.” For at stedet skal fungere som en praksisarena legges det vekt på trygghet og fellesskap. Fellesskapet oppnås blant annet ved at man starter dagen sammen og spiser måltidene sammen. Det legges vekt på å skape en tilhørighet som sammenlignes med Tyrilistiftelsen der mottoet ”en gang Tyrilielev, alltid Tyrilielev” er sentralt. Som et ledd i å etablere denne tilhørigheten ønskes deltakernes

familie og bekjentskapskrets velkommen, uten at dette er noe det jobbes målrettet med.

3.2.4 Enter i en større sammenheng

Enter er en del av Kirkens Bymisjon⁷, som er en etablert virksomhet det knyttes klare forventninger til og forestillinger om blant folk flest. Bymisjonen har en religiøs forankring, men er ingen evangeliserende organisasjon. Det beskrives som en diakonal virksomhet. Enter omtales på sin side som et sosialfaglig prosjekt der det ikke stilles noen krav til verken deltakere, medarbeidere eller frivillige om å bekjenne seg til den kristne tro. Det grunnleggende verdisynet i Bymisjonen omtales imidlertid som noe mer generelt menneskelig som de fleste kan identifisere seg med uavhengig av religiøs tilknytning. Herunder nevnes begreper som respekt, likeverd, kjærlighet og medmenneskelighet, som også er sentrale begreper knyttet til relasjonsbygging.

Når det gjelder Enter fremstilles kapellet og tilstedeværelsen av en prest som et tilbud ovenfor målgruppen, men ikke som noe man ønsker ”å tre nedover hodene deres”. Mange av deltakerne kommer fra behandlingsopplegg der de har måttet forholde seg til og reflektere over sitt forhold til religion. For dem antas det å være lite problematisk at Enter kan forbindes med kirken. Ovenfor frivillige er det den diakonale biten av virksomheten det legges vekt på, og frivillige som ønsker å drive evangeliserende virksomhet henvises til andre organisasjoner. Likevel anses det som en styrke at man har en prest på stedet og et religiøst tilbud. Dette benyttes særlig ”når livet butter i mot”.

Samarbeid anses av medarbeiderne som et viktig element i ettervernet. Deltakernes væren på Enter skal være en del av helheten rundt dem, og det anses derfor som sentralt at Enter ”plasseres på kartet” i forhold til resten av rehabiliteringen. Dette gjøres blant annet ved at ansvarlig for Enter deltar på minst et møte i hver enkelt deltakers ansvarsgruppe, og noen ganger fast. Målsetningen med dette er at Enter kan bidra til å dra i samme retning som det øvrige støtteapparatet ved å jobbe mot de samme målene. For noen av deltakernes tilfelle er disse målene nedfelt i deres individuelle plan. Ansvarlig for Enter opplever at han ofte får en rolle som støtteperson for deltakeren på disse møtene og ovenfor hjelpeapparatet ellers; det er ofte han som kjenner deltakeren best og har mest med vedkommende å gjøre i det daglige, og han kan være behjelpelig med å finne ut hvor man kan oppsøke hjelp og ta de vanskelige telefonene.

⁷ Kirkens Bymisjon omtales som Bymisjonen, og vil derfor i det følgende bli referert til som det.

3.2.5 Oppsummering av Enters lokale teori

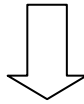
Den tilnærmingen som det arbeides ut fra synes å være formet av de menneskene som til enhver tid har vært og er involvert i tiltaket over tid. Noen av medarbeiderne synes å ha en mer sentral rolle enn andre i utviklingen av tilnærmingen. Tiltakets form og virksomhet kan med andre ord i stor grad synes å være personavhengig; konstruert av de som er involvert ut fra deres kompetanse, erfaringer og ideer. Medarbeiderne snakker om stor grad av samstemthet i medarbeiderfellesskapet. Et eksempel er der det refereres til en potensiell konflikt mellom to deltakere som ble løst av to av medarbeiderne. ”Da hadde vi ikke jobbet så mye sammen før, så det var på en måte en bekreftelse på at vi to tenkte likt.” Stabs- og teammøtene er også arenaer der tilnærmingen kan bli ytterligere utviklet, så vel som den uformelle og situasjonsavhengige kontakten som oppstår i det daglige.

Medarbeiderne er opptatt av at samarbeidet skal komme deltakerne til gode. Dette er i tråd med vektleggingen av det løsningsorienterte perspektivet; gjennom samarbeid kan man hjelpe deltakerne til å finne de gode løsningene på problemet og dra i samme retning. Kjennskap til de andre samarbeidspartners virke og faglighet, både på det individuelle og det etatsmessige planet, er sentralt, og det anses derfor også viktig å formidle til samarbeidspartnerne hva Enter er og kan tilby. En av medarbeiderne hevder at ”Vi skal ikke trå i hverandres bed. Vi har ulike roller.” Fra Enters ståsted synes formålet med samarbeid å være å få god forståelse av deltakernes situasjon og behov og på den måten kunne yte god og tilpasset bistand/tilrettelegging.

Oppsummert som en modell kan Enters lokale teori illustreres på følgende måte:

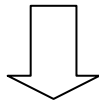
Forståelse

- Ressurs-, løsnings- og prosessorientert
- Relasjonsforståelse knyttet til det å være i en sammenheng og det å fortelle/ta del
- Målgruppens utfordringer er knyttet til mestring og sosial kompetanse
- Samarbeid vurderes som viktig

Middel

- Arbeidspraksis
- Sosiale aktiviteter
- Individuell behovstilpasning/tilrettelegging
- Samarbeid
- Integrasjon av deltakere, medarbeidere og frivillige
- Hyppige møter
- Engasjement i deltakerne – involvering, begeistring og entusiasme
- Deltakermedvirkning
- Tillit
- Dialog
- Veiledning
- Romslighet
- Konflikthåndtering
- Rusfrihet – beskyttelse og eksempellæring
- Deltakelse i ansvarsmøter
- Pårørende ønskes velkommen
- Bevisst begrepsbruk

Mål

- Bidra til å øke deltakernes evne til å stå i relasjoner

4 Enter slik deltakerne ser det

I denne delen av rapporten vil vi synliggjøre det mest sentrale av det som kom frem gjennom intervjuene med informantene. Først vil vi trekke frem noen generelle forhold i informantenes situasjon rent deskriptivt. Vi har i intervjuene lagt vekt på informantenes egne beskrivelser av situasjonen deres nå sett opp mot hvordan de opplevde sin situasjon tidligere. Det er med andre ord informantenes egne vurderinger vi har informasjon om, noe som ikke gjør det mulig å "måle" eventuelle endringer objektivt. Deretter vil vi vise på hvilke ulike måter Enter spiller en rolle for informantene. Igjen er det hvordan informantene selv definerer og fortolker sin situasjon som er i sentrum. Materialet vi baserer oss på er rikt og det har vært nødvendig å gjøre et utvalg av sitater for å synliggjøre det vi mener er de mest sentrale funnene. Mot slutten av denne delen beskriver vi hvordan informantene opplever Enters rolle i helheten rundt den enkelte, og i relasjon til Kirkens Bymisjon. Funnene fra intervjuene vil bli diskutert opp mot den lokale teorien i det siste kapittelet av rapporten og er derfor ikke tatt med her.

4.1 Om informantene

Av hensyn til informantenes anonymitet kan vi ikke trekke frem sitater eller identifiserbare eksempler i denne delen.

Informantene som deltok i undersøkelsen er både kvinner og menn som befinner seg i alderen fra begynnelsen av 20 åra til 50 åra. Alle har det til felles at de har misbrukt rus over lengre tid. I tillegg har mange en tilleggsproblematikk som i noen grad kan knyttes til rusmisbruket, enten på årsakssiden eller konsekvenssiden. Flere forteller at de har psykiske problemer, som deprimerte perioder, søvnløshet osv. 6 av de 11 informantene vi har intervjuet er i LAR. En av informantene har svært kort fartstid i Enter, mens flere har vært med i tiltaket siden oppstart og var også med og avgjorde hvordan tiltaket skulle utformes. Gruppen av informanter er med andre ord svært sammensatt, noe som gjenspeiler deltakermassen i Enter som sådan. Likevel vitner fortellingene deres om en del fellestrekk, og det kommer også tydelig frem i intervjuene at informantene opplever at de har mye til felles med de andre deltakerne i tiltaket. Vi vil trekke frem noen av fellestrekkene her.

De fleste av informantene har lange og tøffe rushistorier bak seg. Noen har vært rusavhengige størstedelen av livet, og mange har brukt "harde stoffer" som kokain og heroin. Med et unntak har alle informantene har vært gjennom en eller annen form for behandling (avrusningsklinikk eller tilsvarende), ofte flere ganger. Noen har fremdeles kontakt med behandlingsinstitu-

sjonen, og får en viss oppfølging der fremdeles. Deltakerne i LAR får jevnlig oppfølging ved MARIA. Erfaringene deres fra opphold ved avrusningsinstitusjoner eller lignende blir ofte trukket frem og sammenlignet med erfaringene fra Enter. Bildet som da tegnes er at Enter gir et bedre og mer tilpasset tilbud enn det de tidligere har erfart. Mye av dette er knyttet til at de blir vist stor tillit ved Enter, at stedet oppfattes som trygt, og at de ikke trenger å følge et fastlagt program.

Rent levekårsmessig står informantene ovenfor stor utfordringer. De aller fleste lever av trygdeoverføringer, som attføring, uføretrygd eller overgangsstonad. Inntekten er for de fleste relativt lav, og mange sliter i tillegg med stor gjeldsbelastning som henger sammen med årelangt rusmisbruk. Kun to av informantene eier boligen sin. De ni øvrige leier på det åpne markedet eller bor i kommunal leilighet. Mens om lag halvparten bor sentrumsnært bor de øvrige i bydeler et stykke utenfor sentrum eller i en annen kommune. Avstanden til Enter varierer med andre ord mellom informantene.

Flere av informantene forteller om bekymringer knyttet til økonomi og arbeid. Likevel blir ikke den vanskelige levekårssituasjonen fremhevet og tillagt stor plass i intervjuene av deltakerne. Inntrykket er at de fleste informantene opplever en fremgang på flere områder, også i form av bedre levekår. Dette kommer eksempelvis til uttrykk ved at informantene forteller om nyervervet økonomisk selvstendighet og overgang fra trygd til arbeid. Det kan derfor være grunn til å anta at informantene selv ikke opplever sin situasjon nå som vanskelig, sammenlignet med tidligere erfaringer.

Informantenes sosiale nettverk er vanligvis ganske begrenset. Mange har tatt avstand fra det sosiale miljøet de tidligere var en del av, og har i stor grad måttet nyorientere seg sosialt. Flere har funnet nye venner gjennom Enter og for noen utgjør andre deltakere i Enter den viktigste delen av deres nye nettverk. Flere av informantene har flyttet fra hjemstedet. Flere snakker om liten kontakt med familie, men mange har opplevd en fremgang i forhold til det. Det handler blant annet om at de har gjenopptatt kontakten med søsken eller andre slektninger, eller at de har fått et nytt og bedre forhold til egne barn. Tre av informantene lever i etablerte parforhold, en har kjæreste som han ikke bor sammen med, og to er skilt. Tre av informantene har barn som de bor fast sammen med. To av dem bor alene med barnet. Tre av informantene har barn de ikke bor fast sammen med, men som de har fått økt og jevnlig kontakt med i løpet av den tiden de har vært rusfrie. I hvilken grad de har bevart eller gjenopptatt kontakten med familie og tidligere venner varierer imidlertid og synes ofte å ha sammenheng med hvor langt de har kommet i egen rehabilitering.

Flere av informantene holder på med andre aktiviteter i tillegg til Enter. Det kan dreie seg om kvalifiseringstiltak, arbeid, deltakelse i NA eller fritidsaktiviteter. For noen er imidlertid Enter eneste faste daglige aktivitet, og for samtlige spiller, eller har Enter spilt, en viktig rolle i form av å tilby aktivitet på dagtid.

4.2 Hvordan bidrar Enter overfor deltakerne

Enter og målsetningen

Det er ulike oppfatninger blant informantene om hva som er målsetningen med Enter. På spørsmål svarer de fleste vagt og upresist, og mange gir uttrykk for at de ikke vet det. Mange nevner likevel det å forbli rusfri som den viktigste målsetningen. Spørsmålet om hva deltakerne tenker er målsetningen med Enter åpner for to svar; hva som er målsetningen med tiltaket som sådan og hva som er målsetningen for dem personlig. Det å forbli rusfri kan betraktes som en personlig målsetning. De fleste svarer imidlertid på begge deler samtidig. Forståelser som trekkes frem av flere er at det handler om å drive med meningsfulle aktiviteter, og å skape og å ivareta sosiale bånd.

”Jeg vil tro at målsetningen er å holde oss rusfrie. Holde oss i aktivitet og være sosiale. (...) Det var noe med det å gå ut fra det en er vant til og bli mer sosial. Bruke den støtten en kan få her. Fokuserer ikke bare på å holde seg rusfri, men at en skal ha det greit rusfri. Få seg et nettverk og holde ut med seg selv. Føler vel det er ca det som er målsetningen.”

”Å få en meningsfull hverdag.”

”Sånn som jeg har forstått det er det å ta i mot disse rusmisbrukerne som skal begynne et nytt og bedre liv. Så hjelpe de tilbake igjen. Gi oss en sjanse til å øve oss opp i relasjoner til rusfrie folk og komme oss tilbake til samfunnet. Fulle hverdagen med noe konstruktivt.”

”De har først og fremst Enter for at vi skal ha noe å holde på med på dagtid slik at vi kommer sammen med folk i samme situasjon.”

På direkte forespørsel på hva informantene legger i formuleringen ”bidra til å stå i relasjoner” går svarene på at det handler om de sosiale båndene. Formuleringen oppfattes ofte som en presisering av deres egen forståelse av hva tilbudet er tenkt å være. Det er en utbredt oppfatning at man lykkes i å nå denne målsetningen.

Deltakernes oppstart

Informantene ble rekruttert til Enter fra ulike steder. Tre av informantene som er i LAR ble rekruttert fra MARIA, tre nevner Halvveishuset, ofte i kombinasjon med NA, to nevner NA, to nevner RISK, og en ble rekruttert av en venninne i Enter. Ofte har de hørt om Enter i ulike sammenhenger, og rekrutteringen kan ikke spores til et enkelt sted. Jungeltelegrafene synes å være det mest effektive rekrutteringsorganet ettersom de fleste sier at de har hørt om Enter fra andre som er deltakere eller kjenner til stedet på andre måter. Fellesskapet i NA synes å spille en viktig rolle her. Det varierer også hvor mye informasjon deltakerne har fått på forhånd. En av informantene sier at hun ble informert på MARIA "(...) om bymisjonen. Ikke Enter akkurat. De visste ikke så mye om det. De burde kanskje ha visst litt mer, synes jeg."

De aktørene som nevnes synes ofte å ha henvist til Kirkens Bymisjon, uten å ha gitt så mye informasjon om Enter konkret, og hva de kan tilby. Mange av informantene referer også til stedet som Bymisjonen, og ikke som Enter. Til tross for at flesteparten av informantene var rekruttert til Enter fra steder som har kjennskap til tiltaket kommer det fram at flesteparten av de spurte opplever at de bare "dumpet inn", uten helt å vite hva de gikk til. Dette kan ha sammenheng med hva slags informasjon de fikk om Enter på forhånd. En uttrykker det slik:

"Jeg visste jo ikke at jeg var i et ettervernsprosjekt. I senere tid har det gått opp for meg at jeg var i noe som het Enter, disse verkstedene og ting en kan holde på med. At det var noe konkret ettervernstilbud visste jeg ikke. Har bare skjont det mer og mer. Bare kommet sånn sakte."

Mange av deltakerne har begynt i det små, for eksempel ved å delta på mandagskroa eller onsdagslunsjen, og har etter hvert tatt del i flere aktiviteter. Noen av deltakerne som har vært i tiltaket lenge, og for tre av informantenes vedkommende helt siden oppstarten, husker ikke første møte med Bymisjonen. Nyere deltakere forteller imidlertid om en varm velkomst der de føler at de har blitt sett og møtt på en god måte fra første stund. De forteller også om kort "saksbehandling" fra de møter stedet for første gang til de kommer i gang med en aktivitet. Sitatene illustrerer.

"Nei, rett og slett dumpet jeg bare innom. Plutselig stod jeg bare her nede. (...) Og jeg oppdaget med en gang at her gikk det an og komme og ingen stilte krav om at en måtte være noen andre enn den en var. De var interessert i meg som person; hva gjør du, hvordan har du det, hva har du gjort og sånt."

Det var veldig spesielt. Følte jeg fikk en veldig kontakt her og hadde lyst til å gå her.”

”Du kommer liksom inn og føler at du hører til her med en gang. Det er noe av det første jeg husker. Opp i gjennom har jeg vært med på mye som liksom skal være det samme som dette, men det har... Det blir ofte til at du bare er der den ene gangen.”

”Jeg pratet med dem, så kunne jeg komme på jobb uka etter. Alt var blitt ordnet. Så fra jeg gikk ned her og en uke etter var jeg på jobb. Jeg er kjempeimponert (...). Det var liksom det jeg ønsket, men jeg hadde jo ikke regnet med det.”

Den varme velkomsten ser ut til å være varig. Som vi vil komme tilbake til senere opplever flertallet av informantene en tilhørighet til stedet som strekker seg over lang tid. Enkelte av de som har vært lenge i tiltaket synes også å ta et ansvar for å inkludere de nye. En av dem foreslår at man oppretter en slags fadderordning for de nye.

Aktivitet er et nøkkelord i Enter-sammenheng. Mange av deltakerne påpeker betydningen av å holde seg i aktivitet for å forbli rusfri og psykisk frisk.

”Det som gjør det vanskelig å holde seg rusfri er å sitte hjemme, kikke på tv... Må holde tankene borte fra rus. Og det har Enter gjort. At jeg har hatt noe annet å tenke på de dagene.”

”Det er skummelt å komme ut fra behandling og plutselig skulle stå på egne bein. Og ikke ha en jobb når du ikke studerer. Så jeg visste jeg kom til å isolere meg mye da hvis jeg ikke kom meg ut blant folk. Var redd jeg kom til å bli sittende hjemme foran tv'en og kokkelure. (...) Så det er jo egentlig mest for det sosiale de, i begynnelsen. Prøve å holde meg aktivisert med noe.”

Felles for alle informantene er at de tar del i flere aktiviteter, men at de som regel har en hovedaktivitet som er knyttet til en av praksisarenaene. Blant de sosiale tilbudene nevnes onsdagslunsjen hyppig. For mange er dette også første møte med Enter. Det har blant annet sammenheng med at en del kommer til bymisjonen etter møte i NA, og tar tidvis med seg andre NA medlemmer. Mandagskroa nevnes også av flere. Noen av informantene, og særlig de som bor med barn, opplever imidlertid at det er vanskelig å komme på mandagskroa på grunn av tidspunktet. Det er likevel mange informanter som etterlyser flere tilbud om aktiviteter på kveldstid og i helgene, og det blir blant annet foreslått kino og bowling. Hovedinntrykket er derfor at mandagskroa er et tilbud som appellerer til flere, men at det ikke enkelt lar seg forene med familieliv.

Flertallet av informantene har også vært med på en eller flere av utenlandsturene som har vært arrangert. Uten unntak fremheves dette som store og gode opplevelser, ikke minst på grunn av det sosiale fellesskapet.

”Det var helt rått. Hvordan de klarte å legge det opp for oss (...) Har fått sett mye mer enn jeg hadde drømt om. Både gullmedaljen og baksiden av gullmedaljen. Vi bodde på fine hoteller og crappy tog. Fikk se de ulike sosiale lagene i samfunnet. Helt rått. Og hele tiden føle at du passet inn. Den turen er noe av det fineste jeg har vært med på.”

”(...) I de årene jeg har levd så har jeg aldri hatt sånne fine opplevelser som det. (...) At de har vært så rause og spandert de turene på oss, det viser hvor rause de er med oss, at de setter pris på oss. Dette er noe de gjør for å vise at de setter pris på oss, for å vise at det går an å ha en ferie uten å sitte under parasollen på stranda og drikke seg dritfull eller... (...) Så har de laget cd og bilder når vi kommer hjem. Ser på det rett som det er. Mimrer. Og kjenner på takknemligheten jeg føler.”

Samlet sett synes det som Enter tilbyr en rekke aktiviteter som treffer målgruppen for tiltaket på en god og tilpasset måte. Med unntak av aktiviteter på kveldstid og i helgene gir deltakerne i liten grad uttrykk for savn av aktiviteter.

Informantene opplever selv at de er i målgruppen for tiltaket. Det oppleves som en fordel at de ”har kommet et stykke på vei”, at de ikke står midt i et behandlingsopplegg, og at de er motivert for å bli rusfri. En av informantene beskriver det slik:

”Hadde jeg vært her for 3-4 år siden hadde jeg kanskje ikke syntes det var noe ålreit. Har noe med hvor du er i livet. Jeg hadde ikke taklet den mildheten, den greia her for tre år siden. Da hadde jeg bare sett på dette som noe forbasket piss. Det er fordi at da var jeg sånn. I utgangspunktet bør det passe for alle, i hvert fall de som har lyst til å være rusfri, jobbe med seg selv, stabile, rusfri folka, de som utgjør stammen av folk her, virker som de også finner seg veldig godt til rette. Det er de jeg vil være en del av, for ellers går det galt.”

At man ”har kommet et stykke på vei” bidrar til at man får mer personlig utbytte av det stedet har å by på, men i tillegg bidrar det til et trygt og stabilt miljø – noe som vektlegges av flere. En av informantene uttrykker det slik:

”Man bør ha kommet et stykke på vei. At du er stabil og har kommet inn i en prosess og er seriøs på å fortsette med den. (...) det er trygt her og det skal fortsette å være trygt. Hvis ikke blir det som andre plasser med mye gjennomtrekk. Alle er ikke like sterke og kommer det inn folk som driver og lusker i kantene så ryker flere med i dragsuget. Det har jeg sett andre plasser. Derfor er det viktig at folk er stabile.”

De som har vært med siden oppstarten beskriver en endring i deltakergruppen, fra å bestå hovedsakelig av personer i LAR til å omfatte deltakere med ulik grad av rus- og psykiatrierfaring.

Med få unntak er den unisone tilbakemeldingen fra deltakerne at Enter er et bra sted. Vi vil her peke på de mest sentrale kvalitetene som trekkes frem.

En trygg arena

For det første oppleves Enter som et *trygt sted*. Dette knyttes til flere forhold. Et forhold som nevnes av flere er at Enter er fritt for rus, noe som ofte knyttes til stabilitet.

”Det viktigste jeg fikk høre var at det var veldig stabilt her. Det var ikke sånn at folk kom rusa. (...) Det har hele tiden vært kjent for å være veldig trygt. Du trenger ikke være redd for å komme og se noen som er rusa.”

Mange informanter viser til at det ved en del behandlingsinstitusjoner foregår til dels mye rusing blant klientene, uten at de ansatte ved institusjonen synes å kjenne til det. For de aller fleste oppleves dette som utrygt og gjør overgangen til et liv uten rus vanskelig. En deltaker uttrykker det slik:

”Veldig mange plasser er det sånn at folk ruser seg i smug, og ingen vil si noe for da kaller de det tysting. Hvis noen er rusa her er det ikke tysting. Det er noe helt annet.”

Det at rus representerer noe utrygt kommer frem blant flere av informantene og er blant annet knyttet til frykten for å sprekke. Rusa personer minner både om en vanskelig tid, og representerer samtidig en fristelse. Det er først og fremst medarbeiderne som oppfattes å sørge for at stedet holdes rusfritt, og det er bred enighet om at de tar tak i denne utfordringen på en god måte, blant annet ved å avvise personer som er ruset. Likevel fortelles det unntaksvis om episoder der deltakerne har merket at noen er ruset før medarbeiderne har sett det. Den rådende oppfatningen blant informantene er imidlertid at det er lov å melde fra dersom man oppdager rus, og at man også har et an-

svar for å gjøre det for å forhindre at det oppstår ubehagelige situasjoner for enkelte deltakere. Et fåtall av informantene har også klare meninger om hvordan rusa personer bør håndteres og viser tidvis til konkrete episoder der de ikke syntes situasjonen ble håndtert på en god måte. I de fleste tilfellene har de gitt beskjed til medarbeiderne om sitt syn. Rus oppleves imidlertid ikke å være et stort problem i miljøet, og de fleste av informantene har aldri observert rusa personer på Enter, noe som har bidratt til en opplevelse av Enter som et trygt sted.

Et annet forhold som bidrar til at Enter oppleves trygt er medarbeidernes omsorgsrolle. Deltakerne opplever å bli ivaretatt på en god måte, blant annet ved at representanter fra Enter inngår i deres ansvarsgruppe og ved at de kan få hjelp til praktiske og emosjonelle ting.

”Det kan av og til være litt pes med kommunen og sånt. Må gå fra den ene til den andre som en kasteball. Men det er så greit her. Hadde du kommet med noe ville de hjulpet med det meste. Det er en utrolig trygghet. Det er viktig for meg, psykisk trygghet. Selv om en kanskje ikke bruker det så vet en at det er der liksom. (...) Det er skikkelig godt å komme inn døra her og bli tatt i mot. Nesten som jeg sier mamma til de (latter).”

”Jeg ble mer med etter hvert fordi det var en trygg arena å være på. Her var det andre rusfrie som var i tilfriskning. En stab som tok i mot oss på en spesiell måte. Følte oss trygg, det var ikke noe skambelagt å være rusavhengig. Her var det nesten som det ble sett på som en styrke så lange man ønsket å bli rusfri. Så fikk man en sjans til å vise hvem man virkelig er, uten at det ble stilt krav.”

Som det siste sitatet er et eksempel på fremheves både medarbeidernes rolle og fellesskapet med de andre deltakerne som viktige for følelsen av trygghet. Enter oppleves som en trygg arena å prøve seg på, der man blir møtt med forståelse og omsorg og der det er lov å feile. Dette bidrar til at deltakerne tør å ta sjanser og prøve nye ting. Her kommer man over på et annet begrep som er sentralt i Enter-sammenheng, nemlig *mestring*.

En mestringsarena

De ulike verkstedene og sosiale tilbudene skaper arenaer der deltakerne får mulighet til å prøve ut nye ting og oppleve at de mestrer nye situasjoner. Det dreier seg om mestring på ulike måter, som å lære noe nytt, våge noe nytt eller oppleve at man håndterer sosiale situasjoner på en god måte. Verkstedene er en viktig mestringsarena. Her kombineres det å lære og å utvikle seg med det å vise seg frem, noe som bidrar til å synliggjøre den enkeltes mestringssopplevelse for omverdenen. Kunstutstillinger er et eksempel på slik synlig-

gjøring. Slike hendelser synes å fremstå som en erkjennelse av egne kvaliteter og en milepæl for den enkelte, som en markering av at man har beveget seg fra livet før til livet etter.

”Jeg får prøvd meg, vist frem det jeg kan liksom.(...) Det gjorde veldig mye for meg. Var veldig utviklende. I forhold til det å kunne jobbe med sånne ting og for meg personlig. Det var jo en seier.”

Det er imidlertid den personlige mestring i form av egen utvikling som vektlegges sterkest av deltakerne, og det å være hovedpersonen på en kunstutstilling må anses som en del av denne personlige utviklingen. Ofte knyttes en opplevelse av mestring til sosial samhandling der de andre deltakerne både fungerer som medspillere, som publikum og som rollemodeller.

”Jeg er ti cm høyere. Jeg kan gå med rak rygg og se folk inn i øynene. Har blitt mye tryggere på meg selv. På mine kvaliteter. Ser at jeg har gode egenskaper jeg også, og at jeg ikke bare er den dritten som jeg følte meg som tidligere. Har tro på at jeg skal fortsette å klare dette. Jeg klarer en dag av gangen (...) Ser at mennesker som går foran meg klarer det og da skal jeg også faen meg klare det. Ser at jeg i den jobben her har venner for resten av livet. Jeg satt for to år siden og tenkte på hvem jeg kunne be hvis jeg skulle hatt en fest. Jeg hadde jo ingen venner. Nå har jeg sikkert en hel bakgård jeg kunne be. Som jeg har kontakt med titt og ofte. Har fått tilbake troen på livet. At det går an å leve et normalt liv.”

”Jeg har ikke hatt lett for å møte meg med så mye folk tidligere. Jeg var veldig sånn en ensom ulv, holdt meg mest for meg selv, vil helst ikke dele noe viktig med andre. Jo mer folk vet om meg, jo mer bruker de det mot meg. Sånn har det vært tidligere. Men her, så føler jeg at de har et helt annet syn på mye av det. At de opplever meg som positiv, som en ressurs. Det er jo hyggelig å høre. En får litt selvtillit.”

I et fellesskap der mestring verdsettes høyt kan det lett oppstå en forventning om å prestere der den enkelte opplever at det stilles krav. Det ser ikke ut til at dette er tilfellet i Enter. Snarere fremheves det nettopp at det ikke stilles krav og at den enkeltes mestring også er fellesskapets mestring fordi man har hverandre som rollemodeller. Hvorvidt deltakere som ikke forblir i tiltaket kan ha en opplevelse av at det stilles krav og forventninger om mestring er ikke mulig å finne svar på i denne evalueringen.

De sosiale båndene

Det sosiale miljøet er på mange måter bærebjelken i Enter. Som vist over spiller deltakerfellesskapet en viktig rolle i å etablere et positivt miljø. Mange av deltakerne har fått ny venner på stedet, og knytter mye av sin sosiale identitet til Enter-miljøet.

Informantenes fortellinger vitner også om engasjerte medarbeidere som arbeider bevisst med det sosiale miljøet. Dette kommer til uttrykk på flere måter. For eksempel forteller mange av informantene at de har hatt med seg familie eller slektninger til Enter, og at disse har blitt tatt godt i mot.

”Når jeg kom med [familiemedlem] også, så måtte de bort å hilse på ho. (...) [Familiemedlem] ser på meg hvor fornøyd jeg er, og da blir hun også glad.”

”Jeg håper de skal ha et juleverksted der nå etter hvert for da kan jeg ta med [slektskapsrelasjon] mine på det. De pleier å ha noe sånt for unger. Det er jo juletreff og sånt da for hele familien. Sånne tilbud betyr mye for meg.

”Har fått mange nye venner. Noen venner har jeg fått i NA, men har blitt forsterket her. Vi tilbringer mye tid sammen, har blitt gode relasjoner. Har ikke gjenopptatt kontakt med gamle venner. De fleste siste båndene jeg hadde var i rus, og de kan jeg ikke ta opp igjen. Har fått et veldig godt forhold til familien også. Og barna mine.(...) Det har vært veldig bra.

Som disse sitatene illustrerer benytter deltakerne også stedet som en arena der de kan vise frem andre sider ved seg selv enn de som vanligvis er fremtredende i deres sosiale univers. På den måten fungerer stedet som en arena for identitetskonstruksjon der deltakerne får mulighet til å synliggjøre flere av sine egenskaper for omverdenen, og gi ”slitte” relasjoner en ny sjanse.

Medarbeidernes innsats for det sosiale miljøet kommer også til uttrykk ved at det er få konflikter på stedet, og ved at det er en bevisst tenkning rundt hvordan konflikter håndteres – noe som bidrar til forutsigbarhet. En informant oppsummerer det slik:

”Det har vært svært lite [konflikter]. Har vært noe mellom deltakere og personalet. Opplever at det har blitt håndtert veldig bra. Det har ikke plaget noen andre. Det har gått stille og rolig for seg. De har gjort det på en måte som ikke har involvert andre enn de det gjelder. Jeg liker ikke å bli blandet opp i noe jeg ikke har noe med. (...) Ville følt meg trygg på at det ble håndtert på en ryddig og rettferdig måte [hvis jeg ble involvert i en konflikt]. Ville

tatt kontakt med (...) og da ville vi gått inn på et rom og pratet. Så hadde det ikke blitt noe sladder om det etterpå. Det føler jeg meg ganske trygg på."

Lignende erfaringer kommer til uttrykk blant flere av informantene knyttet til enkelthendelser. Til tross for stor tilfredshet med måten konflikter håndteres på er det eksempler på situasjoner der informantene uttrykker uenighet med personalets handlemåte. Dette har de også uttrykt ovenfor medarbeiderne. En av informantene beskriver en slik hendelse:

"Har aldri opplevd en konflikt her, men det var en episode (...) der det var en som sprakk. Det positive var at lederne kom for å høre våre synspunkter. Men det ble gjort litt annerledes enn det jeg ville gjort (...). Det tok jeg opp med dem og de var takknemlige for det."

Et medvirkende fellesskap

Hendelsen det vises til her illustrerer et annet sentralt aspekt ved Enter, nemlig deltakernes *medvirkning*. Medvirkning (ofte brukermedvirkning) har i mange sammenhenger blitt et honnørord uten meningsbærende innhold (Slettebø og Seim 2001). Det er et begrep som brukes med ulikt meningsinnhold og i ulike situasjoner, og referer til alt fra at den enkelte tjenesteyter definerer brukerens behov og vurderer hvordan brukeren best bør ivaretas, til at tjenestemottakeren tar beslutningene mens tjenesteyteren utfører. I Enter er det flere eksempler på deltakermedvirkning. Flere av deltakerne var med på oppstarten av Enter og var med på å gi stedet dets navn.

"Jeg var med og startet det faktisk. Vi var en gruppe der nede (...). Så ble vi enige om at vi skulle kalle oss noe da. (...) og kom frem til at det skulle hete Enter."

Mange har foreslått aktiviteter og bidratt til å sette de i gang:

"Det som var veldig ok var at jeg kunne velge hva jeg ville holde på med. Så jeg har prøvd mye forskjellig. (...) Egentlig har vi veldig stor frihet innenfor visse rammer. Valgfrihet til å gjøre det en vil, men innen økonomiske rammer. De er flinke til å gi ansvar."

Informantene opplever også at de deltar i den daglige virksomheten:

”Det er jo [medarbeiderne] som har det endelige ordet. Men jeg har like mye følelsen av at jeg kan være med å bestemme på verkstedet som det [en medarbeider] har. Han er veldig interessert i hva jeg mener og hva jeg synes burde vært gjort annerledes og hvordan vi skal legge opp en arbeidsplan. Så i den daglige driften, ”på gølv”, har jeg like stor følelse av at jeg er med som at det er de som er ansatt. Opplever at alle er med og drar.”

Unntaksvis opplever imidlertid noen av informantene at de ikke har så stor innflytelse, og det knytter seg da særlig til Egypt-turen. Her har de likevel tillit til at medarbeidernes vurderinger.

”Hadde litt fritid da vi kunne gjøre hva vi ville, men selve det planlagte programmet hadde vi liten eller ingen innflytelse på.”

Mange av informantene gir uttrykk for at det å få ansvar bidrar til en mestingsopplevelse og personlig utvikling. Fokuset på medvirkningen synes på den måten å bidra til å oppfylle målsetningen ved tiltaket.

”De gir deg tillit og du får en sjanse til å vise at du fikser det, at du kan ha det ansvaret. Og det vokser du på. Jeg synes det er en veldig bra måte å gjøre det på. Har aldri opplevd det andre plasser.”

Medarbeidernes rolle

Det er gjennomgående blant informantene at medarbeiderne spiller en viktig rolle i Enter. Deres personlige egenskaper vektlegges tungt. Informantens utsagn vitner om at det er medarbeiderne som personer som betyr noe, og ikke hvilken stilling de besitter. Presten er et lite unntak her, ettersom han på mange måter oppfattes å ha en lederrolle i tillegg til rollen som prest. Samlet sett gjør dette at han besitter en tydeligere definert rolle enn de andre medarbeiderne. De andre medarbeiderne, og særlig de tre som er tettest på deltakerne i det daglige, omtales vekselvis som ledere, kollegaer og venner, med hovedvekten på det siste.

”Men det er ikke sånn som i en vanlig jobb der du føler at sjefen din er mye høyere enn deg. Jeg prater til (...) som en venn. Så jeg føler meg egentlig mer likestilt med de her enn jeg ville gjort i en vanlig jobb. Det har vel med måten de er med oss på. At de er i miljøet, prater med oss og... de er rundt oss akkurat som vanlige.”

"Vi har et kameratskap, liksom da. Det har aldri vært noe problem. Hvis det har vært noe er det bare å ringe til (...) enten han er på jobb eller ikke. Selv om det er kveld eller helg. Det har betydd mye for meg. Det er trygt.(...) Han har hjulpet meg en del med søknader, frustrasjoner, han har vært med på forskjellige ting..."

"De som jobber her er jo så å si alltid her. (...) Dette er jo veldig kompetente folk. Folk jeg stoler veldig på. Før var jeg veldig skeptisk. Det er godt å vite, tror de fungerer som søyler i hverdagen for mange. For å si det sånn: De er rett folk på rett plass. Jeg har vært ute for mye vas [andre steder], folk som ikke skulle hatt jobben. Men her er det "ved og forstand"."

Basert på informantens uttalelser synes medarbeiderne å ha mange roller i forhold til deltakerne, og særlig en omsorgsrolle. Dette skaper nære bånd mellom dem, som bidrar til at deltakerne opplever en trygghet som gjør dem sterkere i hverdagen. Det er ingen tvil om at medarbeiderne har egenskaper og kompetanse som gjør dem særlig skikket til å stå i en slik relasjon til deltakerne. Det er imidlertid verdt å påpeke at den personlige egnetheten til medarbeiderne som relasjonene i stor grad er tuftet på, innebærer en potensiell sårbarhet. Det er uheldig dersom virksomheten er avhengig av enkeltindividers egnethet, og at enkelte medarbeidere dermed kan oppfattes som uerstattelige.

"Enter i kroppen"

Informantene oppsummerer ofte sin opplevelse av Enter i ordelag som antyder en svært sterk tilhørighet, (som skrider utover det som antas å være vanlig for et mer avgrenset behandlingsopplegg eller ettervernstilbud).

"Vil ikke gi slipp på Bymisjonen. Det er ikke bare jobben jeg har, men hele plassen, miljøet, ting vi finner på sammen, gjør... Det har blitt en del av meg som jeg har lyst til å beholde for alltid."

"Skal ut i jobb igjen [tidsbenevnelse], men er livredd for å gi slipp på dette huset her. Det betyr veldig mye. Så må finne en måte å kunne være her litt innimellom uansett. Å være en del av dette miljøet her på huset. Det er viktig."

Dette må naturligvis ses i sammenheng med at de fleste informantene befinner seg i en avgjørende fase av livet der de står ovenfor viktige valg og store endringer. I en slik fase oppleves betydningen av støtte og omsorg som enda større enn i andre faser av livet. Man kan stille spørsmål ved hva slags støtte-

funksjon et ettervernstilbud som Enter skal fylle, og hvor avgrenset i tid og omfang det bør være. Informantenes fortellinger tyder på at nettopp dette ettervernstilbudet oppleves som svært avgjørende og med et omfang som enkelte antas å strekke seg langt utover den perioden de er i tiltaket. Det er imidlertid viktig å understreke at det er variasjon i opplevelsen av tilhørighet. Noen opplever en vel så viktig tilhørighet til andre tilbud (se under), andre trapper ned på aktiviteten i Enter og går gradvis over i annen virksomhet, mens atter andre slutter i tiltaket av årsaker som ikke kjennes innenfor rammen av denne evalueringen.

Noe som ikke er så bra?

Som beskrivelsen over bærer preg av rettes det lite kritikk mot Enter. Av de kritiske innspillene som kommer frem handler det i stor grad om å få til en utvidelse og bedre utnyttelse av tilbudet. Flere nevner at plassen begynner å bli for liten, og noen nevner at det burde vært flere aktiviteter på kveldstid, i helgene og på mandagene. Disse innspillene kan imidlertid ikke betraktes som kritikk av tilbudet, men snarere som et ønske om hvordan tilbudet kan gjøres enda mer tilgjengelig for brukerne av stedet.

Det er kun en av informantene som gir uttrykk for en mer omfattende kritisk oppfatning. Vedkommende reiser spørsmål ved i hvilken grad man følger opp personer med et sidemisbruk eller personer som slutter i Enter. Vedkommende stiller også spørsmål ved medarbeidernes evne til å bedømme hvem som er ruset. Dette er en problemstilling som reises av flere. Det er også flere som stiller spørsmål ved håndteringen av konkrete episoder der det har vært rus inne i bildet.

4.3 Enters rolle i helheten

For deltakerne kommer det klart til uttrykk at Enter spiller, eller har spilt, en viktig rolle i deres hverdag. Noen av informantene opplyser at de ikke har noen aktiviteter utenom Enter på dagtid, og for deres vedkommende er Enter på mange måter avgjørende for at de kommer seg gjennom hverdagen. Flere har kommet i gang med andre aktiviteter, som jobb, men har bevart tilknytningen til Enter og deltar på aktiviteter der også. For de fleste er Enter en viktig del av hele deres støtteapparat, som på en god måte supplerer andre tilbud. Det fremste eksempelet på det er NA. En av informantene svarer følgende på spørsmålet om det er andre enn Enter som har hatt betydning for vedkommendes positive utvikling:

”Selvfølgelig er det behandlingen. Og NA selvfølgelig, den selvhjelpsgruppa. Det programmet der, å jobbe med seg selv. Men det hadde ikke hjulpet så mye hvis jeg ikke hadde fått brukt det, hvis ikke jeg hadde fått praktisert det på en måte. Jeg hadde ikke blitt frisk hvis ikke jeg hadde hatt en plass å gå.”

Denne tendensen understrekes ytterligere av at mange forteller at de ble introdusert for Enter gjennom folk i miljøet i NA, for eksempel ved at de i fellesskap gikk ned på onsdagslunsjen etter NA-møtet. Det kommer klart frem at de to tilbudene har ulike kvaliteter som supplerer hverandre på en heldig måte.

”Ja, får mange tilbakemeldinger på at jeg har utviklet meg bra, og tror bymisjonen har mye av æren for det. (...) Både bymisjonen og NA har vært det sentrale i livet mitt i den første delen av det rusfrie året mitt. Først var det behandling og NA, og så var det NA og bymisjonen. Så slapp jeg litt tak i bymisjonen, men fellesskapet i NA er noe jeg alltid må beholde og ta tak i, for det er der medisinen min er for å holde meg rusfri.”

”Det er først og fremst NA som har reddet livet mitt, men den sosiale delen har jeg fått her. Så den kommer på en helt klar nummer to.”

Intet annet ettervernstilbud nevnes av informantene, men det er eksempler på deltakere som har andre sosiale fritidstilbud eller som tar del i annen terapeutisk virksomhet.

Enters rolle i helheten rundt deltakerne knytter seg ikke minst til rollen som tilrettelegger og støttespiller i overgangen til arbeidslivet og i det øvrige hjelpeapparatet rundt deltakerne. Også her er det tydelig at medarbeiderne i Enter har en viktig funksjon. Flesteparten av deltakerne har en individuell plan og/eller en ansvarsgruppe. En av medarbeiderne i Enter deltar fast i ansvarsgruppa til syv av informantene, og har vært med på et ansvarsgruppemøte hos alle. Informantene gir uttrykk for at dette er en viktig støtte.

”Det betyr faktisk veldig mye. Jeg har litt problemer med autoriteter. opplever ofte å føle meg underdanig, også litt sånn negativ ydmyk, litt sånn ”ja, hvis du vil det så er det sikkert greit.” Og når jeg da har med (...) som kjenner meg veldig godt og vet hva jeg står for, og vet hvordan jeg kan bli – så kan han på en måte ta over litt. Snakke min sak, hjelpe meg for å få frem hva jeg vil. Så det har betydd mye.”

”Hadde aldri hatt ansvarsgruppe. Alle visste litt, ingen mye. Jeg visste ikke hva jeg ville når jeg ble sykmeldt. Da var (...) med og fikk i gang en slik [ansvarsgruppe] med lege, trygdekontor, arbeidskontor. Det var egentlig veldig til hjelp. Nå ser og skjønner alle hva og hvem jeg er. (...) også brukt by-

misjonen mye for å formulere brev, frimerker, ringe kreditorer herfra uten å bekymre meg om å gå tom på kortet... Små ting som gjør ting lettere.”

Noen av deltakerne har kommet i kontakt med sin nåværende arbeidsgiver gjennom Enter. For en av informantene vedkommende ble holdningen til arbeidslivet endret gjennom tiden i Enter, og ved hjelp av medarbeiderne i Enter kom informanten i kontakt med sin nåværende arbeidsgiver. Informanten beskriver endringen slik:

”Så jeg hadde to mål med å komme ned her. Det var å bli ordentlig rusfri og å få uføretrygd. Men Kirkens Bymisjon har gjort det sånn at det er helt uaktuelt. Jeg ser verdien av det å komme seg ut. Komme seg opp om morgenen og faktisk gjøre et reelt arbeidsslag.(...) Jeg ønsker en utdanning, jeg ønsker å... Jeg går jo i noe som heter anonyme narkomane og der står det i teksten ”å bli et produktivt medlem av dette samfunnet.” Jeg ønsker å bli det.”

Det kommer tydelig til uttrykk at Enter spiller en viktig rolle i samarbeidet rundt den enkelte deltaker, både praktisk og emosjonelt. En av informantene stiller imidlertid spørsmål ved i hvilken grad man følger opp deltakere som slutter i tiltaket. Han gir uttrykk for at han ”har en følelse av at det er forskjell på hvem som får oppfølging”. Informantene i denne evalueringen hadde alle fått tilbud om oppfølging. Hvorvidt det er tilfelle for alle deltakerne vites ikke.

4.4 Enters som del av Kirkens Bymisjon

Som nevnt henviser deltakerne ofte til Enter som Bymisjonen. Dette tyder på at koblingen mellom Enter og Kirkens Bymisjon er synlig for deltakerne, i så stor grad at mange oppfatter det som helt sammenfallende. Dette innebærer også at de fleste er bevisst på at Enter har en religiøs tilknytning. Det er kun et fåtall av informantene som gir uttrykk for at de bekjenner seg til den kristne tro. Flere gir uttrykk for at de ikke er kristne, har mistet sin barnetro, er i tvil eller lignende. Likevel er det ingen av informantene som gir uttrykk for at de opplever Enters kobling til kirken som problematisk. Snarere kommer det frem at mange har benyttet seg av den religiøse delen av tilbudet til tross for at de ikke definerer seg som kristne. Det dreier seg da stort sett om at presten har gitt støtte etter dødsfall og/eller tilrettelagt for minnestund. Flere

omtaler presten som en ”utypisk” prest – som menneskelig og jordnær⁸. Det er ingen av informantene som sier at de deltar aktivt på torsdagsmessen, men alle kjenner til det. Det er en utbredt forståelse at man ikke får en tro ”tredd ned over hodet” på Enter, men at man har muligheten til å benytte seg av det dersom man ønsker det.

”Her ved Kirkens Bymisjon er det ikke slik at vi må ta i mot Jesus. (...) her kan muslimer, ateister, katolikker, hedninger, gud vet hvor mange –ister – alle kan treffes her nede. Og det synes jeg er fint. Ikke hamring i hodet om hvem som har rett. Gjør at en får veldig mye mer respekt.”

”Det har aldri vært noe poeng her nede. Du blir aldri pålagt noe som helst i den retning. Det finnes en sånn torsdagsmesse og sånne ting, og det er jo høyst frivillig om du vil være med på det.”

Noen av informantene gir uttrykk for at de i møtet med Enter har endret sin oppfatning av kristendom og Kirken.

”Litt snålt egentlig [at Enter er en del av Bymisjonen]. For jeg kunne ikke fordra noe av det som har med korset å gjøre før. Har hatt et veldig negativt inntrykk av kirka og alt det der. Men det skjedde noe da jeg kom til behandling. En av forutsetningene for å kunne bli rusfri er å kunne være åpen og tolerant. Når jeg kom inn her tenkte jeg vel ikke over at det var Bymisjonen en gang. Har ikke noen følelse av at det er en sånn kirke greie. Ingen form for at de skal frelse eller... Veldig lite snakk om religion i det hele tatt. Og hvis jeg har behov for noe sånt kan jeg gå til [presten].”

”Var litt skeptisk første gang jeg kom her og møtte [presten] fordi jeg hadde mistet barnetroen min og følte ikke Gud hadde gjort noe for meg. Var redd for å få Bibelen i hendene og... Men det har aldri vært noe tema her. (...) Vet ikke om jeg er kristen, men har fått et mer avslappet forhold til det med kristendom. [Presten] er et av de mest fantastiske menneskene jeg har møtt. At jeg skulle like en prest hadde jeg aldri trodd.”

De frivillige, som utgjør en egen ”frivillighetsstab” ved Kirkens Bymisjon, blir i liten grad nevnt av deltakerne. Dette henger trolig sammen med at rollene de ulike aktørene har på stedet oppfattes som udefinerte, slik at deltakerne ikke skiller klart mellom hvem som er medarbeidere, deltakere eller frivillige. Noen av de frivillige har sentrale roller, som gjør at de oppfattes som en del av staben, mens andre sjeldnere er tilstedeværende. Med noen

⁸ Evalueringen ble gjennomført rett etter at det var blitt ansatt en ny prest i vikarstilling. ”Presten” kan derfor henvise til to personer. Der vedkommende er navngitt har vi likevel valgt å bruke det nøytrale ”presten”. Det er ingen utsagn som tyder på at det er vesentlige ulike oppfatninger om de to personene.

klare unntak synes det ikke som de frivillige spiller en uunnværlig rolle for informantene. Likevel oppfattes det som positivt at det er et blandet miljø på huset, noe de frivillige bidrar til.

4.5 Oppsummering av deltakernes erfaringer med Enter

Samlet sett gir informantene uttrykk for et svært positivt syn på Enter. De opplever blant annet Enter som en arena der de kan få noe meningsfullt å gjøre, få delta i gode opplevelser, få nye venner og forbli rusfrie. I denne rapporten har vi av hensyn til informantenes anonymitet ikke kunnet beskrive Enters rolle i individuelle livsløp. Vår intensjon har vært å få tak i hvilken rolle informantene selv tillegger Enter i deres egen vurdering av eget livsløp. Det store bildet er at informantene i løpet av sin tid i Enter har opplevd å delta i nye sosiale sammenhenger der de har opplevd stor grad av tilhørighet, at de har en opplevelse av å mestre nye ting, og at de i stor grad har fått tro på egne fremtidsmuligheter. I følge dem selv har det skjedd store endringer til det positive i løpet av den tiden de har vært involvert i tiltaket. Et eksempel er mannen som gikk fra å ønske uføretrygd til å ta videre utdanning med sikte på en jobb i helsevesenet. Et annet er kvinnen som med en fortid preget av dårlig selvtillit og selvforakt beskriver sin egen kunstutstilling som en drøm som gikk i oppfyllelse. Et tredje er mannen som i dag opplever å ha en hel bakgård full av venner han kan invitere på fest, i motsetning til en fortid som ensom og ute av stand til å ivareta vennskskapsrelasjoner. Endringene i sin helhet tilskrives ikke Enter, men det er likevel uten tvil at Enter spiller en viktig rolle for samtliga, og for noen nesten en avgjørende rolle.

Hva det er ved Enter som har frembrakt disse endringene hos informantene kan vi ikke gi et entydig svar på basert på disse intervjuene, ettersom det blant informantene selv ikke synes å finne entydige svar. Det som har blitt trukket frem i dette kapitlet gir imidlertid en klar indikasjon på hva det er ved Enter som oppleves godt. Stikkordsmessig er det knyttet til opplevelsen av trygghet og stabilitet, opplevelsen av å bli sett, hørt og ivaretatt av medarbeiderne og de andre deltakerne, opplevelsen av å ha noe meningsfullt å gjøre i hverdagen, opplevelsen av tilhørighet og felles opplevelser, og opplevelsen av å få sjansen til å prøve nye ting og lykkes. Samlet sett bidrar dette til at informantene ”kan gå med rak rygg og se folk inn i øynene”.

I neste kapittel vil vi drøfte hvordan Enter oppnår målsetningen om å øke deltakernes evne til å stå i relasjoner basert på medarbeidernes lokale teori og deltakernes egne beretninger.

5 Hvordan oppnår Enter målsettingen om å øke deltakerne evne til å stå i relasjoner?

Så langt i evalueringen har vi lagt vekt på å belyse medarbeidernes lokale teori for prosjektet og deltakernes forståelser av og erfaringer med hva Enter har betydd/gjort for dem. Vi har lagt vekt på å gi en beskrivelse av det som kom frem gjennom datainnsamlingen med det formål å gjengi informantenes egne fortellinger og ikke utelukkende forskernes fortolkninger. I denne delen av rapporten vil vi oppsummere og drøfte noen av de synspunktene som kommer frem opp mot problemstillingene som var utgangspunktet for evalueringen. Hovedproblemstillingen *I hvilken grad oppnår Enter-prosjektet sin målsetting om å øke deltakernes evne til å stå i relasjoner?* vil vurderes ved hjelp av underproblemstillinger, og oppsummeres til slutt i kapittelet.

Forholdet mellom lokal teori og deltakernes forståelse og erfaringer med Enter

Noen viktige underproblemstillinger i evalueringen har vært knyttet til medarbeidernes versus deltakernes forståelse av tiltaket, og hvilken betydning Enter har for deltakerne.

I kapittel 3 har vi gitt en redegjørelse for medarbeidernes lokale teori. Vi oppsummerte med at medarbeiderne i fellesskap konstruerer en forståelse og tilnærming i tiltaket som blir retningsgivende for de midlene som brukes for å nå målet. Forståelsen kan beskrives som ressurs-, løsnings- og prosessorientert, der relasjonsbegrepet forstås med et dobbelt meningsinnhold.

Spørsmålet om deltakernes opplevelse av Enters rolle har blitt belyst i kapittel 4. Det kommer tydelig frem at deltakerne opplever Enter som et viktig bidrag i deres rehabiliteringsprosess. Dette er blant annet på grunn av måten det arbeides på, som de opplever skiller seg en del fra andre erfaringer de har fra blant annet institusjonsopphold. For noen er Enter et supplement til andre tiltak, mens det for andre nesten blir en del av kroppen deres.

Målsetningen med tilbudet er, som ventet, klarere formulert og beskrevet av medarbeiderne enn av deltakerne. Den formulerte målsetningen er skapt og skapes i samhandlingen mellom medarbeiderne i prosjektet. Dette har frembrakt en felles forståelse av hva tiltaket skal være og hvordan det skal jobbes for å nå målsetningen, der det synes å være stor grad av kompatibilitet. Mens medarbeiderne beskriver en tilnærming som kan betraktes som et eget perspektiv, gir deltakerne uttrykk for en langt mer vag forståelse av hva som er målsetningen. Det er ikke uvanlig at deltakere i tiltak ikke direkte deler tilta-

kets formelle målsettinger. Deltakere vil ofte ha sine egne individuelle mål for hvorfor de deltar i et tiltak. Selv om deltakerne ikke gir brede beskrivelser av medarbeidernes arbeidsmåter får vi gjennom intervjuene et godt innblikk i hvordan de opplever medarbeidernes rolle. Slik vi ser det er det ingen vesentlig forskjell på hvordan medarbeiderne og deltakerne opplever det som skjer og gjøres, og de målene det arbeides mot.

Medarbeiderne forklarer sine arbeidsmåter ut fra det perspektivet de legger til grunn, og som i stor grad etableres i medarbeiderkollektivet. Arbeidsmåtene kjennetegnes av emosjonell nærhet, fysisk tilgjengelighet og fleksibilitet. Deltakerfortellingene vitner om at medarbeiderne oppfattes som kompetente, engasjerte og bevisste i måten de møter deltakerne på, noe håndteringen av rus og konflikter er eksempler på. Det er likevel verdt å bemerke at medarbeiderne ikke synes å bli oppfattet som utpreget profesjonaliserte, i betydningen at de praktiserer innlærte metoder og teknikker. Snarere bærer fortellingene preg av at medarbeiderne oppleves som fleksible og løsningsorienterte. Dette samsvarer i stor grad med medarbeidernes egne beskrivelser av sitt arbeid. Det er interessant å bemerke at deltakerne gjennomgående beskriver medarbeiderne som venner, idealister, noen som virkelig bryr seg, og ikke som profesjonelle fagarbeidere. En nærliggende forklaring er at arbeidsmåtene ikke oppleves av deltakerne som faglig begrunnede metoder, men snarere som uttrykk for medmenneskelighet og omtanke. Dette kan ha sammenheng med at samhandlingen foregår på en arena som det i langt mindre grad enn på institusjoner eller lignende knyttes klare forventinger til. Medarbeiderne på sin side legger grundige faglige vurderinger til grunn for sitt arbeid. Arbeidsmåtene og – metodene lar seg imidlertid i liten grad nedfelle i ”manual”-form. Jfr. dagens krav om dokumentasjon og evidens kan et slikt krav forventes å også komme på denne arenaen, så Enter som metode kan med fordel beskrives og begrunnes ytterligere.

De fleste deltakerne gir uttrykk for at de ikke visste hva Enter var før de selv var en del av det. Og ettersom rollene i Enter er mindre avgrenset enn i de fleste andre sammenhenger har man færre kategorier å styre sin adferd ut fra, herunder få begreper som beskriver rolleforskjeller. Sagt på en annen måte opphever Enter i stor grad skillene som ellers kan eksistere mellom brukere og utførere eller rusmisbrukere og pleiere i ettervernstilbud. Konsekvensen er at deltakerne i utbredt grad oppfatter seg som en del av et likeverdig fellesskap der deltakerne også stiller opp for hverandre. Det er imidlertid ingen tvil om at det er en rollefordeling der medarbeiderne opptrer som hjelpere, veiledere eller omsorgspersoner, og deltakerne som mottakere. Forskjellen fra mange andre sammenhenger er at deltakerne også i utstrakt grad deltar og medvirker inn i fellesskapet.

Denne rolleopplevelsen innebærer en utfordring knyttet til medarbeidernes tilsynelatende uerstattelighet. Deltakernes fortellinger vitner om en opplevelse av personlige relasjoner, som de omtaler som vennskap, med medarbeiderne. Denne nære tilknytningen antas å være en av årsakene til at Enter som sted oppfattes som et unikt tilbud. En følge av dette kan imidlertid være at en medarbeiders oppsigelse kan oppleves som et vennsbrudd. Dette gjør stedets kvalitet sårbart for følgerne av endringer i personalets sammensetning.

Hva legges i de uttalte kjernepunktene?

De uttalte kjernepunktene i prosjektet Enters lokale teori er blant annet kommunikasjon, opplevelser, mestring, deltakermedvirkning og involvering av frivillige. Vi vil ikke problematisere videre hva som ligger i disse begrepene, som åpenbart kan fortolkes på flere måter. I stedet vil vi synliggjøre hvordan disse kjernepunktene kommer til uttrykk. For medarbeidernes del kan innholdet i kjernepunktene oppfattes som intensjoner, eller målsetninger for arbeidet som er faglig funderte. Et eksempel på dette er at opplevelser antas å bidra til nye historier som igjen åpner for nye måter å kommunisere på og nye relasjoner å kommunisere i. Dette bidrar i sin tur til mestring- og opplevelser. Informantene gir i sine fortellinger uttrykk for god kommunikasjon, både mellom deltakere og medarbeidere, og deltakerne i mellom. I tillegg er det flere eksempler på at deltakerne har etablert, gjenopptatt eller forbedret kommunikasjonen med andre personer i sitt nettverk. Mye av dette er knyttet til at deltakerne har fått opplevelser, som turene er et eksempel på, som gir nye historier å kommunisere til omverdenen.

Medarbeidernes intensjoner og deltakernes erfaring synes dermed å harmonere i stor grad i forhold til disse kjernepunktene. Det samme gjelder graden av deltakermedvirkning. Det er flere eksempler på at deltakerne tar del i virksomheten, blant annet ved å sette i gang nye aktiviteter og få ansvar for enkelte verksted eller aktiviteter. Det siste punktet er knyttet til de frivilliges involvering. For medarbeiderne er også dette en intensjon tuftet på klare faglige vurderinger, som det å bidra til at deltakerne får inngå i "naturlige" relasjoner. Informantene i deltakerutvalget synes imidlertid å være mindre involvert i relasjoner til frivillige enn det som ser ut til å være intensjonen. Det bør imidlertid presiseres at deltakerne gav uttrykk for at de i liten grad kjenner til "stillingen" til de ulike brukerne av stedet, og at frivillige dermed kan ha blitt oppfattet som andre deltakere eller medarbeidere.

Forholdet mellom Enter og Kirkens Bymisjon

Det er ingen tvil om at Enter og Kirkens Bymisjon (som omtales som Bymisjonen) oppfattes som det samme av deltakerne. Informantene gir ikke uttrykk for at de kjenner til de andre tilbudene ved Bymisjonen. Til tross for at Kirkens Bymisjon har en uttalt kristen profil oppfattes ikke dette som noe deltakerne får ”tredd ned over hodet”. Dette verdsettes av informantene.

Enters rolle som et ettervernstilbud

Informantenes fortellinger tyder entydig på at Enter oppleves som svært viktig for dem i deres ettervernsfase, enten som et supplement til behandling og andre tilbud, som en ”etappe” på veien mot ”et normalt liv” med jobb eller studier, eller som en del av hele deres væren og identitet. Dette kommer blant annet til uttrykk ved at Enter representerer en løsningsorientering. Her kan de få hjelp til å løse praktiske forhold, få hjelp til å tilrettelegge arbeids- og studiepraksis, og få støtte til å håndtere emosjonelle og sosiale utfordringer. Som en del av dette legges det vekt på at Enter skal spille en rolle i støtteapparatet rundt den enkelte deltaker, blant annet ved at en medarbeider i Enter deltar i ansvarsgruppen. Mange av informantene omtaler dette som en viktig støtte der medarbeideren fra Enter oppleves som deres talsmann. Det er eksempler på at innsatsen og opplysningene fra medarbeiderne i Enter har bidratt til endringer som har en nøkkelfunksjon i den enkeltes livssituasjon, som for eksempel at man har fått til en gjeldsordning eller kommet inn i et utdanningsløp.

Hva som legges i begrepet ”ettervern” er i liten grad direkte belyst i evalueringen. Medarbeidernes perspektiv for prosjektet er et inntak til hvordan ettervern forstås, ettersom Enter defineres som et ettervernstilbud, og den formulerte målesetningen må ses som en del av dette perspektivet. Informantene på sin side gir ikke uttrykk for klare oppfatninger, og anvender sjelden begrepet ettervern. Det er imidlertid en utbredt oppfatning at man lykkes i å nå den formulerte målsetningen. I tillegg fremheves det å holde seg rusfri og det å ha meningsfulle daglige aktiviteter som sentrale målsetninger for deltakerne. I tillegg til den uttalte målsetningen med tiltaket synes det dermed som deltakerne har sine individuelle, utvidete målsetninger for sin deltakelse i Enter.

I hvilken grad og hvordan bidrar Enter til å øke deltakernes evne til å stå i relasjoner?

Hovedproblemstillingen for evalueringen er i hvilken grad man oppnår den uttalte målsetningen om å øke deltakernes evne til å stå i relasjoner. Som vi har vært inne på gjentatte ganger i evalueringen har relasjonsbegrepet en sentral plass her. Medarbeidernes forståelse av relasjonsbegrepet ligger til grunn for deres lokale teori. Deltakerne på sin side bruker sjelden begrepet og gir ikke uttrykk for samme analytiske bevissthet rundt det. Deltakere i et tiltak vil ofte bruke andre ord og gjerne mer direkte beskrivelser som likevel vil kunne si oss noe om relasjonsbegrepet og hvordan relasjonelle forhold forstås og utspiller seg i tiltaket. Vi har derfor måttet vurdere erfaringer og begrepsbruk i deltakernes fortellinger for å kunne vurdere betydninger og endringer av/i relasjonsevne.

Mens medarbeiderne snakker om relasjonsbegrepet som det å være i en sammenheng og det å fortelle, bruker informantene uttrykk som tilhørighet, fellesskap, vennskap, opplevelser og ”det å tørre å vise seg frem”. Vår oppfatning er at disse begrepene omhandler mye av det samme innholdet som medarbeidernes relasjonsbegrep.

En samfunnsvitenskapelig tilnærming i form av kvalitativt orienterte intervjuer vil ikke kunne måle direkte økning/svekkelse i relasjoner – verken faktisk økning eller økning i forhold til tidspunkt. For å kunne vurdere endringer i relasjonsevne i denne type evaluering er det informantenes fortellinger og forklaringer som må danne vurderingsgrunnlaget. Vår oppgave blir dermed å tolke informantenes fortellinger i forhold til hvilken endring i relasjonsevne disse fortellingene kan representere.

I intervjuene gir deltakerne i prosjektet flere beskrivelser som kan gi grunnlag for å vurdere relasjonsevne. Vi betrakter følgende uttalelser i intervjuene som tegn på økt evne til å stå i relasjoner:

”Så fikk man en sjanse til å vise hvem man virkelig er, uten at det ble stilt krav.”

”Jeg får prøvd meg, vist frem det jeg kan liksom.(...)”

”Jeg er ti cm høyere. Jeg kan gå med rak rygg og se folk inn i øynene. (...) Jeg satt for to år siden og tenkte på hvem jeg kunne be hvis jeg skulle hatt en fest. Jeg hadde jo ingen venner. Nå har jeg sikkert en hel bakgård jeg kunne be. Som jeg har kontakt med titt og ofte. Har fått tilbake troen på livet. At det går an å leve et normalt liv.”

"Jeg har ikke hatt lett for å møte meg med så mye folk tidligere. Jeg var veldig sånn en ensom ulv, holdt meg mest for meg selv, (...) Men her, så føler jeg at de har et helt annet syn på mye av det. At de opplever meg som positiv, som en ressurs. Det er jo hyggelig å høre. En får litt selvtillit."

"Har fått mange nye venner. (...) Har fått et veldig godt forhold til familien også. Og barna mine. (...) Det har vært veldig bra".

"Hadde jeg vært her for 3-4 år siden hadde jeg kanskje ikke syntes det var noe ålreit. Har noe med hvor du er i livet. Jeg hadde ikke taklet den mildheten, den greia her for tre år siden. Da hadde jeg bare sett på dette som noe forbasket piss. Det er fordi at da var jeg sånn."

"Jeg hadde ikke blitt frisk hvis ikke jeg hadde hatt en plass å gå."

"Ja, får mange tilbakemeldinger på at jeg har utviklet meg bra, og tror bymisjonen har mye av æren for det."

Informantenes fortellinger vitner om en tilhørighet til stedet Enter som springer utover den fysiske eller arbeidsrelaterte tilhørigheten. Enter oppfattes først og fremst som summen av menneskene som bruker stedet. På den måten kan Enter betraktes en arena for sosial omgang, emosjonell støtte og identitetsutvikling. Stedet betegnes både av medarbeidere og deltakere som en "praksisarena" som gir sosial øvelse. Det er flere eksempler på informanter som har bygget opp et sosialt nettverk på Enter som har fått avgjørende betydning for hvordan de forstår seg selv i dag, eller som vellykket har tatt med seg de sosiale erfaringene fra Enter over til andre arenaer, som familie eller kollegium. I tillegg har de fått ta del i opplevelser gjennom Enter, enten som medspillere, publikum eller hovedperson. Dette har bidratt til personlige mestringsopplevelser, at de har fått vise seg frem på en positiv måte og har kunnet skape nye fortellinger om seg selv. Dette bidrar til nye selvforståelser.

Oppsummert kan man tegne opp en liste over indikasjoner på at Enter har bidratt til å øke deltakernes evne til å stå i relasjoner. Det som nevnes er ikke representativt for alle, men det er hentet fra alle intervjuene og gir på den måten et bilde på tvers. Det som løftes frem her er ting informantene forteller om intervjuene, men som de i utgangspunktet ikke direkte knytter til begrepene "relasjon" eller "relasjonsevne". Det er med andre ord vår vurdering, som er basert på vår forståelse av relasjonsbegrepet, at dette kan knyttes til relasjonsevnen.

- Ønsker jobb og får jobb
- Endrede holdninger til arbeid/arbeidsliv
- Har fått mange nye venner

- Tilbringer mye tid sammen, har blitt gode relasjoner
- Bryter kontakten med venner fra rusmiljøet
- Gjenopptar kontakten med familien
- "Blir" på Enter (Ikke sluttet/gitt opp)
- Holder seg rusfri
- Tar ansvar
- Opplever å bli møtt med tillit og nysgjerrighet
- Har stor frihet innen visse rammer
- Har følelsen av å kunne være med å bestemme på verkstedet
- Ser fremover, legger planer
- Holder seg i aktivitet
- Nye opplevelser
- Nye fortellinger
- Kan "mimre" for seg selv (fotografier, minner)
- "Hadde ikke taklet denne "mildheten" før", men takler det nå
- Opplever ikke "gjennomtrekk" i Enter
- Ikke redd for å oppleve rusa folk på Enter
- Opplever stedet som trygt og stabilt
- Føler seg ivaretatt av medarbeiderne
- Opplever engasjerte medarbeidere
- Ansvarsgruppedeltakelse
- Blir ikke stigmatisert i Enter, i forhold til det å være rusavhengig
- Får prøvd seg, vist frem det man kan
- Blir opplevd som ressurs
- Får selvtillit
- Kan vise frem andre sider ved seg selv

Listen illustrerer at informantene selv opplever en økt relasjonsevne. For det første opplever de å få nye relasjoner og å gjenoppta gamle. For det andre klarer de å ivareta relasjonene ved at de har fått nye og positive relasjonserfaringer. Dette kan knyttes til opplevelsen av tilhørighet, fellesskap og trygghet, og opplevelsen av å bli møtt med tillit og en positiv tilnærming. Dette bidrar til å legge premissene for en ny identitet der deltakerne kan forstå seg selv i et nytt lys. Med andre ord kan vi oppsummere ved å hevde at Enter bidrar til å øke deltakernes evne til å stå i relasjoner ved å arbeide målrettet med å skape et trygt fellesskap der deltakerne kan utvikle en ny identitet gjennom opplevelsen av tilhørighet og sosial mestring.

Litteraturliste

- Becker, H.S. (1986): *Outsiders: studies in the sociology of deviance*, London: Macmillian
- Halvorsen, Knut. (2002): *Sosiale problemer*. Fagbokforlaget.
- Heggen K. (2004): Risiko og forhandlinger. Ungdomssosiologiske emner. Abstrakt forlag
- Hoel, Marit and Hvinden, Bjørn: "Om bruk av gruppediskusjoner som samfunnsvitenskaplig forskningsmetode" in Holter, Harriet and Kalleberg, Ragnvald (ed.) (1982): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*, Oslo: Universitetsforlaget
- Krogstrup, Hanne K. (2003): *Evalueringsmodeller*. Evaluering på det sosiale området. Århus: Systime Academic.
- Levin I. og Trost J. (1996): *Å forstå hverdagen*. Tano –Aschehoug
- Mead Georg Herbert (1934): *Mind, Self and Society*. The University of Chicago Press, Chicago & London.
- Morgan, David L. (1998): *The focus group guidebook*, California: SAGE publications
- Patton, Michael Quinn (1997): *Utilization-focused evaluation*. 3. utgave, California: Sage Publications.
- Repstad, Pål (1998): *Mellom nærhet og distanse*. 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ryen, Anne (2002): *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*, Bergen: Fagbokforlaget.
- Slettebø, T. og Seim, S.: "Brukermedvirkningens kår under nye rammebetingelser i barnevernet", i Sandbæk, Mona (red.)(2001): *Fra mottaker til aktør. Brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*, Gyldendal akademisk

Wadel, Cato (1999): *Kommunikasjon – et mangfoldig samspill*, Flekkefjord:
SEEK a/s

Fou informasjon

Tittel	Evaluering av prosjektet Enter. Et ettervernstilbud ved Kirkens Bymisjon Kristiansand
Prosjektnr	1445
Oppdragets tittel	Evaluering av Kirkens Bymisjons ettervernstilbud Enter
Prosjektleder	Trond Stalsberg Mydland
Forfattere	Ann Christin Nilsen & Trond Stalsberg Mydland
Oppdragsgiver	Kirkens Bymisjon Kristiansand
Rapport type	Prosjektrapport
Rapport nr	Prosjektrapport nr. 1/2008
ISSN-nummer	ISSN 0808-5544
Tilgjengelighet til rapporten	Åpen
4 emneord	Rehabilitering, ettervern, rusavhengighet, Legemiddelassistert rehabilitering (LAR)
Sammendrag	